

KISKÖRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: Turán István
Felelős kiadó: Turán Istvánné
Kiadja: Petőfi Sándor Városi Könyvtár
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények
a szerkesztőséghez küldendőek:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomból: Fodor Tamás – Egy rémületes tragédia és Kiskőröst is érintő politikai összefüggései (Első rész);
Turán István – „Őt és nővérét elverték, elvitték egy zsebórárt, és elhajtották kocsiját és lovát” –
Fehérterroristák Kiskőrösön 1919-1920-ban; Bella Tibor Zoltán – Kiskőrösi katonák szovjet hadifogságban (Első rész);
Turán István – A kiskőrösi gettóról; Lapszemle – Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rémületes tragédia és Kiskőröst is érintő politikai összefüggései (Első rész)

Egy sok áldozatot követelő tömegkatasztrófa híre mindig döbbenetes. Növeli az iszonyatot, ha az áldozatok többsége asszony és gyermek. Az pedig egyenesen az isteni gondviselésbe vetett hitet rendítheti meg, ha éppen egy kegyes vallási eseményre igyekvő közösséget sújt a tragédia.

1887. június 18-án Paks közelében, a biskóci révnél elsüllyedt a zömmel Kalocsára, a Jézus Szent Szíve búcsújára induló katolikus híveket szállító komp. Máig sem tudjuk pontosan mennyien, de több mint kétszázan fulladtak a Dunába. A későbbi bírósági tárgyalás a komp bérlőjének és kormányosának felelősségét alapította meg, de bármily meglepő a tragédiának vannak Soltvadkertig (akkor még csak Vadkert) és Kiskőrösig is elnyúló száalai. Jogi értelemben nem, de közvetetten az éppen itt zajló választási küzdelmek is kihatottak a szerencsétlenségre. Tanulmányunkban ezeket az összefüggéseket igyekszünk feltárni.

A búcsújárók, főleg asszonyok, leányok, kisgyerekek egy hideg, szeles szombati reggelen indultak a paksi Vendel kápolnától a távolabb fekvő biskóci révhez. Ott még vásárolók is vártak az átkelésre. A zárandoklat szervezője, Spiesz János apátplébános fiakere már a felső révnél felhajtott a kompra, onnan

leúsztak az alsó révhez, ahol néhányak aggodalmaskodása ellenére közel négyszázán szálltak fel a korabeli sajtóban rozogának nyilvánított vízi járműbe.

„Elöl a fehérbe öltözött leánykák a nagy, szűz Mária zászlóval léptek a kompba, mind-egyiknél gyertya, olvasó, az asszonyoknál kalács, esernyő, zöld gally, és virág. A gyerekek vidám zajjal csoportosultak és gyanútlan bámulással nézték a háborgó Dunát. A komp elején álló férfiak kiabáltak, hogy szoruljanak össze, mert a parton állók nem férnek be. A fiatalabb nemzedék csintalankodva szót fogadott.”¹ - emlékezett a komp bérlője, Müller András az utolsó felhőtlen pillanatokra.

A túlterhelt komp vége megfeneklett a part menti köveken, alig tudták induláskor ellökni. Ekkor az elején becsapott a víz, a rémült tömeg a hátsó részre tódult, mire az is víz alá került. Mindez néhány méterre történt még a parttól, de a viharos szél által felkorbácsolt hullámok egyre beljebb sodorták a süllyedő kompot, amelynek már csak a korlátjai látszódtak ki a vízből. Az utasok többsége nem tudott úszni. A korabeli sajtótudósítások szerint az apátplébános megáldotta a népet, elmondta az általános feloldozás imádságát, majd a vízbe vetette magát. Egy kisleányt is

Gajári Ödön (1852-1919)

kimentett, aki reverendájába kapaszkodva jutott ki a partra.² Ha levonjuk a szenzációhajhász sajtó túlzásait, akkor is iszonyú jelek zajlottak.

„Az összekulcsolt kezekkel rimánkodó szép arcú gyermekek, leánykák süket füleknél kiabáltak elhaló, túlvilági hangokon irgalomért.

¹ Lr. I. : A biskóci-révi katasztrófa. *Pesti Napló*, 1887. jún. 24. 3. o.

² Számos tudósítás szerint pluvialéját (papi palástját) és miseingét levette ugrott a vízbe. Más szerint reverendáját vetette le. Ő maga úgy nyilatkozott röviddel a tragédia után, hogy sem pluvialé sem miseing nem volt rajta, és reverendástul vetette magát a Dunába. Spiesz plébános a paksi katasztrófáról. *Pesti Hírlap*, 1887. jún. 28. 7. o.

Van olyan tudósítás is, mely szerint két leánygyermek is a ruhájába tudott kapaszkodni. Asbóth Miklós: Tragikus tömegszerencsétlenség a biskóci révnél 1887. június 18-án. <http://docplayer.hu/2298115-Asboth-miklos-tragikus-tomegszerencsetlenség-a-biskoi-revnel-1887-junius-18-an.html> .2. o.

Legázolták őket a komp fenekére öles vízbe. Asszonyok, lányok a komp fenekére kerültek, vagy a hullám sodorta a Duna mélyébe alá. Csak az erősebbek kapaszkodhattak a karfákba, a gyöngébbeket lehúzták, leharapták onnan. Ruha, ing nélkül, meztelen vállakkal, vérző karokkal kapaszkodtunk, harapások özönével mit sem törődtünk; egyetlen jajszó nem volt szemrehányás érte, meredt, révedező tekintetünk sóváron csak a parton szaladgálókat nézte, kik mentésünkre semmit sem tehettek.”³

molásokkal, harapásokkal, kitépett hajcsomókat szorongattak a kezükben, volt, hogy a húst lemarták egymásról. Három várandós asszony szült meg a trauma hatására, ők újszülötteikkel együtt merültek a hullámsírba. Egész családok veszték oda, vagy 150 gyermek maradt árván. Csak énekeskönyvekből három ladikkal gyűjtötték össze. Pakson napokig temettek.

Mivel a kompon tartózkodók pontos létszáma nem tudható, ezért az áldozatok végleges száma is bizonytalan. A jelenlegi kutatás-

hogyan hívei együtt maradjanak. Spiesz János viszont azt állította, hogy ő csak mintegy száz emberrel indult Kalocsára. Fedeles kocsijával már korábban felszállt, és nem láthatta mennyien tolonganak mögötte a biskói révénél. A komp túlterheltségét csak a katasztrófa bekövetkezésekor észlelte.⁴ Őt végül nem is vonták eljárás alá. Halálakor a 'paksi hős'ként emlékezett meg róla a sajtó.⁵ Csak a komp bérlőjét és kormányosát vádolták meg 'közveszélyű cselekmény' miatt.

Az előzetes vizsgálat megállapította, hogy a sajtó által rozogának minősített komp nem rég esett át javításon, nem kapott léket, csak is a túlterhelés miatt süllyedt el. Az a szintén sajtóban terjedő vád sem igazolódott be, hogy a révészek részek lettek volna. Az alispáni jelentés ezt sajátos indirekt logikával bizonyítja. A három révészből ketten kimenekültek „[...] még pedig oly, nem részeg főre, de tiszta lélekjelenlétre mutató módon, hogy egyfelől a tömeges beléjük kapaszkodás általi lehúzásukat, más részről a paksi oldalon a bosszú következményeit elkerüljék, a legalább tízszerte távolabb levő Pest megyei partra úsztak ki.”⁶

A tanúvallomások szerint többen figyelmeztették Müller András révést a túlsúlyra, de ezt figyelmen kívül hagyta: „Magának ahhoz semmi köze, ezzel ne törődjék, én vagyok felelős mindenért. [...] Csak hadd jöjjenek, majd ha a komp megindul, összeszorul a nép. [...] Ne féljetek semmit, mindenről én leszek felelős.”⁷ - hátrította el az ellenvetéseket. Amikor már maga is sokallta az utasokat, le akarta állítani a további beszállást, de ekkor meg a révészek tiltakoztak, hogy az itt maradókért ők már nem jönnek vissza. Bokor István kormányos hozzátette: „Beleférnek, ha még húszan, harmincan volnának is.”⁸

Az első rendű vádlott, Müller azzal védekezett, neki nem volt előzetes tudomása arról, hogy búcsúsok kelnek át a kompon, egyébként is csak bérlője a révnek, a hajózáshoz nem ért, a kormányosé minden felelősség. Bokor István másodrendű vádlott viszont azt hangoztatta, hogy ő csak egy cseléd, azt teszi, amit gazdája parancsol. Ő figyelmeztette Müllert a túlterhelésre. A kormányos védekezésére felhördült a közönség. Tanú vallotta, hogy ő is osztogatott parancsokat, tehát akkor felelős is a bekövetkezett tragédiáért. Több tanú védelmébe vette a rév bérlőjét. Spiesz János apátplébános mindkettőjüket felelősnek tartotta.

A bíróság, amelynek id. Babits Mihály, a költő édesapja is tagja volt, a tragédia mé-

A kompszerencsétlenség emlékműve Pakson (Internet)

A csapdába szorult, összezsúfolt áldozatok halálkiáltása messze-messze elhangzott. Az emberek kétségbeesetten kapaszkodtak egymásba, ezzel az úszni tudókat és a mentésre sietőket is magukkal rántották a mélybe. Húsz összekapaszkodott asszony holttestét találták meg. Az áldozatok tele voltak kar-

nak 216-ot vagy 224-et sikerült azonosítani. Arról is szóltak hírek, hogy többen a kimentettek közül is meghűltek a hideg időben, és tüdőgyulladás végzett velük hamarosan.

Ilyen súlyú katasztrófa után nem maradhatott el a felelősségre vonás. Az első hírek szerint az apátplébános ragaszkodott hozzá,

³ A biskó-révi katasztrófa 3. o.

⁴ Spiesz plébános a paksi katasztrófáról. 7. o.

⁵ A paksi hős. Pesti Hírlap 1911.dec. 21. 7. o.

⁶ Magyar Közigazgatás. 1887. aug. 4. 9. o.

⁷ A paksi catastropha. Nemzet, 1888. febr. 23. 6. o.

⁸ uo.

retéhez képest enyhe ítéletet hozott: Müller András három év, Bokor Istvánt másfél év fogházra ítélte, valamint tartoztak 93 Ft kártérítést és 199 Ft 10 krajcár eljárási költséget fizetni. A vádlottak fellebbeztek. A királyi tábla megfordította az ítéletet. Bokor bűnét vélte súlyosabbnak, ezért büntetését két és fél évre emelte, míg a bérlő ítéletét egy évre mérsékelte. Ezt a kúria is helyben hagyta.

Egy fontos körülmény nem került a bíróság elé, hiszen azzal kapcsolatban büntetőjogi felelősség nem merülhetett fel. A szerencsétlen búcsújárók nem a szokásos helyen, az ún. zádori réven keltek át a Dunán, mert a dunapataji választások biztosítására éppen egy század huszart szállítottak át ott. Ha ez nincs így, talán minden másképp történik, be sem következik a szerencsétlenség, vagy a mentés könnyebben szervezhető lett volna.

A dualista korszak választásai gyakran torkolltak erőszakba. Egy nagy választókerület összes szavazójának a választókerület központjában kellett leadniuk nyíltan a voksukat. Ez több órás várakozással járt. A kortesek közben etették-itatták, hergelték a népet. Ilyen körülmények között az italtól is felhevült ellenpártok könnyen egymásnak estek. Dunapataj egy Kalocsát, Kiskőröst, Vadkeret is magába foglaló választókerület központja volt. Itt korábban, de ezt követően is előfordult, hogy a villongások megelőzésére katonaságot vezényeltek ki. Ezúttal nem rutinszerűen történt ez a 'balhész' kerületben, hanem a három évvel korábbi erőszakos események különösen indokolttá tették a ható-

ságok óvatosságát. Ráadásul ugyanaz a két jelölt küzdött meg ismét egymással, a szabadelvű, tehát kormánypárti Gajári Ödön,⁹ aki csak egy hajszállal nyert az Antiszemita Párt, jelenleg már a Független Antiszemita Párt jelöltjével, Fülöpp György, miszlai plébánossal szemben.

Az 1883-ban Istóczy Győző által alapított Antiszemita Párt 1887-re már túljutott zenitjén. Annak idején ügyesen lovagoltak meg az 1882-es tiszaezlári vérvád keltette zsidóellenes hangulatot. Tizenhét képviselőt juttattak a parlamentbe. Azóta a kormánypárt és az ellenzéki Függetlenségi Párt által is karanténban tartott párt meggyengült, ráadásul kettészakadt egy függetlenségi és '67-es irányzatra. Az viszont érdekes, hogy a legerősebb ellenzéki erő, a Függetlenségi Párt sem 1884-ben sem '87-ben nem állított jelöltet a dunapataji kerületben. Ennyire esélytelennek érezték itt magukat, vagy ezzel hallgatólagosan a függetlenségi antiszemita jelöltet támogatták? Nyíltan nem állhattak mellé, mert atyamesterük, Kossuth Lajos élesen elítélt mindenféle kokettálást a zsidóellenesekkel. Ugyanakkor tény, hogy az antiszemita inkább a Függetlenségi Pártból verbuválódtak (bár maga Istóczy eredetileg a Szabadelvű Párthoz tartozott), és elég sokára zárták ki őket. Vagy éppen ellenkezőleg kell értelmezni a jelöltállítás elmaradását? Nem akarták gyengíteni az esélyes kormánypárti jelöltet, nehogy az antiszemita jusson a parlamentbe? Az utóbbit vagy Gajári pártpolitika fölé emelkedő népszerűségét valószínű-

sította a *Pesti Hírlap* tudósítása az 1884-es jelölő gyűlésről:

„Kalocsa, május 11. (A dunapataji értekezlet.) A dunapataji választókerületben ma tartott meg a képviselőválasztásra vonatkozó értekezlet. A választók minden pártkülönbség nélkül nagyszámban jelentek meg. Az értekezleten Gajári Ödönnek Kalocsa város főjegyzőjének képviselővé jelölése nagy tetszéssel és lelkesedéssel fogadtatott. A jelölt rokonszenves egyénisége és általános kedveltsége nemcsak

Istóczy Győző, az Antiszemita Párt vezetője (Internet)

A Kalocsai Sárközi Takarékpénztár épülete az 1900-as években (Internet)

megválasztását teszi biztossá, de valószínű, hogy a különböző pártok a személy iránti bizalomban egyesülve – ellenjelöltet sem állítanak.¹⁰ Az antiszemita feltehetőleg nem vettek részt ebben a közmegegyezésben.

1887-ben Fülöpp és Gajári kampánya viszonylag békés mederben folyt, de mégis történt olyan esemény, ami felidézte a három évvel korábban történeteket, és okot adhatott a katonaság kivezénylésére. Gajári Ödön pünkösdhétfőn tartott beszámolót és egyúttal programbeszédet Dunapatajon és Ordason. Fülöpp hívei Dunapatajon meg akarták zavarni a képviselő beszédét, de ott még nagyobb botrány nélkül sikerült lecsendesíteni a hangoskodókat. Viszont az innen hazatérő ordasi előjárókra útközben közpört zúdítottak az antiszemita. Csak csendőri fedezet mellett folytathatták útjukat. A hatóságok tizennégy támadót előállítottak. A letartóztatottak nagy száma jelzi, hogy ez valami szervezett akció lehetett, ami joggal kelthetett félelmet, hogy a választások napján is bekövetkezhet hasonló vagy még rosszabb.

⁹ A sajtóban Gajári és Gajary néven is szerepel. Mikszáth pl. következetesen Gajárinak írja. Édesapja a Gajary formát használta, a családi sírbolton Gajary szerepel. Ő maga Gajárinak írta a nevét.

¹⁰ *Pesti Hírlap*, 1884. máj. 13. 11. o.

Amióta az Antiszemita Párt megalakult számos – halálos áldozattal is járó – zavargást szítottak az ország több pontján.

Az 1887-es választások – lehet csak a katonaságnak köszönhetően – békésen zajlottak Dunapatajon. A politikai klíma megváltozását jelezte, hogy Gajári három éve mindössze 35 szótöbbséggel győzött, most viszont több mint ezer szavazattal verte régi ellenfelét.

közös ügyeket tagadó politikai erő nem kerülhet hatalomra. Ezért is kényszerült rá a 67-es kormánypárt a választási manipulációkra. A meddő közjogi viták miatt elmaradtak nagyon szükséges társadalmi és katonai reformok, emiatt is szenvedett a Monarchia vereséget az első világháborúban.

A tőkés fejlődésnek nemcsak nyertesei voltak, hanem vesztesei is. A kereskedelemben,

válság hívták életre, amikor éppen egy Rothschildtól kapott kölcsön mentette meg a magyar gazdaságot az összeomlástól.

Istóczy Győző (1842-1915) köznemesi származású ügyvéd-politikus még Deák-párti programmal kerül be 1872-ben az országgyűlésbe. Az 1875-ös fúzió után csatlakozott a kormányzó Szabadelvű Párthoz. 1875. április 8-án elmondott beszédében hirdette meg antiszemita elveit. Ebben és további felszólalásaiban fellépett a zsidó bevándorlás ellen. Visszavonatta volna a '67-es emancipációs törvényt, amely polgári tekintetben teljes egyenjogúságot biztosított az izraelitáknak. Számos alkalommal követelte a zsidó tőke korlátozását (börzeadó, uzoratórvény). Leghírhedtebb, 1878-as beszédében a zsidóság Palesztinába telepítését javasolta, felvetve akár egy önálló nemzeti állam megteremtésének lehetőségét is. 1882-ben végleg kilépett a Szabadelvű Pártból, majd 1883-ban megalapította az Országos Antiszemita Pártot. Nagy reményekkel vágott neki az 1884-es választásoknak. 60-70 képviselői helyre számított, de már a jelöltállításnál kudarcot vallott. Nevesebb emberek, ha szimpatizáltak is nézeteivel, ezt nyíltan nem vállalták fel, visszautasították a jelöltséget.¹¹

A dunapataji kerületben sem találtak helyben lakó embert vagy országosan ismert személyiséget, ezért egy miszlai (Tolna megye) plébánost, Fülöpp Györgyöt jelölték képviselőnek. Nem ő volt az egyetlen katolikus pap Istóczy pártjában. Ketten ideológusként is kiemelkedtek a mozgalomból, katolikus igazolást is akartak adni a modern antiszemitizmusnak. Komlóssy Ferenc pápai prélatust, pozsonyi prépost-kanonokot 1884-ben, 1887-ben és 1897-ben is képviselővé választották. Szerinte a Tisza Kálmán-féle liberális magyar állam nem a kereszténységet, hanem a zsidóságot szolgálja. A katolikus egyház nem fogadhatja el keresztények és zsidók házasságát, ugyanis még a polgári házasság bevezetése és a zsidó vallás recepciója előtt vagyunk. Ennek 'fenyegetése' is motiválta a megelégnélő antiszemitizmust. A zsidóságra parazitaként tekintett, és szerinte is egy új hazába vándorlásuk lehet csak a megoldás. Addig is bojkottot hirdetett a zsidó érdekeltségek ellen.

Zimándy Ignác törökbálinti plébános, lapszerkesztő álláspontja Gyurgyák János véleménye szerint nem sokban különbözik Istóczyétól, de jól értette és beszélte a nép nyelvét. Leegyszerűsített üzenetei ezért sokkal durvábban hangoztak. 1884-ben őt is képviselővé választották.¹² Fülöpp 35 éven át szolgált egy kis faluban. Talán nem tévedünk, hogy hasonló stílust képviselhetett. Bizonyára megtalálta a hangot a dunapataji kerület

Ferraris Artúr - A történelmi tarokkparti (Internet)

Bár 1887-ben is felmerült az atrocitások veszélye a dunapataji körzetben, mégis úgy gondoljuk, hogy a paksi búcsújárók tragédiáját közvetve előidéző csapatmozgatást a zádori révnél, az 1884-es, kiskőrösieket is érintő vadkerti események váltották ki. Ez utóbbiak értelmezéséhez röviden tekintsük át a kor politikai viszonyait.

Az 1867-es kiegyezés belpolitikailag megeremtette Magyarország függetlenségét, visszahozta az alkotmányosságot: népképviselést, szólás-, sajtó- gyülekezési- és vallászabadság. Azóta is irigyelt fejlődésnek indult a tőkés gazdaság, vele együtt az oktatás és a kultúra. Létrejött egy modernizálódó polgári állam, amivel természetesen együtt járt a zsidóság emancipációja. Jelentős részük el is indult az asszimiláció útján. Alapvetően egy gyarapodó korszak volt, de a fények mellett ott vannak az árnyak. A magas jövedelmi cenzus kizárta a társadalom szegényebb részét a parlamenti képviseletből. A nyílt választások melegágyai voltak a korrupciónak. Ferenc József abszolutisztikus felségjogai korlátozták a valódi demokráciát, hiszen a

hitelügyletekben évszázados tapasztalatokkal rendelkező, az emancipációnak köszönhetően a gettóból kiszabadult zsidóság sokak számára nyertesnek tűnt, míg a jobbágyfelszabadítás után fokozatosan elszegényedő birtokos nemesség, a dzsentri és a hagyományos kisiparos réteg vesztesnek érezte magát. Ez volt az alapja a '70-es években születő politikai antiszemitizmusnak, amely ugyan épített a középkori antijudaizmus babonás félelmeire is, de alapvetően gazdasági indíttatású, egy torz kapitalizmuskritikát jelentett. Már ekkor megjelent a nézet, amely a 'túlzott' liberalizmust vádolta a zsidók térnyeréséért, és magukat a zsidókat a szélsőségesen liberális eszmék és a szocializmus terjesztéséért. A zsidóság nemzetközi jellege, a Rothschildokhoz hasonló kiterjedt, több országban működő familiák nagy pénzügyi és politikai befolyása szülte a zsidó összeesküvés elméletét a világalomért.

A magyarországi antiszemitizmus egyrészt beleilleszkedett egy európai trendbe, másrészt a születő kapitalizmus fentebb vázolt elmentmondásai, közelebbről pedig az 1873-as

¹¹ Istóczy jellemzése: GYURGYÁK János: A zsidókérdés Magyarországon. Osiris Kiadó, Bp. 2001. alapján 314-331. o.

¹² Komlóssy és Zimándy jellemzése: GYURGYÁK János: A zsidókérdés Magyarországon. Osiris Kiadó, Bp. 2001. alapján 333-335. o.

A keceli Gajári-kastély (Kiss Csaba gyűjteménye)

népével, ha képes volt indulatokat gerjeszteni, és hajszál híján elnyerni a mandátumot 1884-ben. Ellenfelei demagógiával vádolták.

Az egyházi vezetés nem azonosult egyes papjai szélsőséges megnyilvánulásaival, bár a zsidó-keresztény vegyes házasságot lehetővé tévő polgári házasság intézményét ugyanúgy határozottan ellenezte, mint a keresztényről izraelita vallásra áttérést lehetővé tevő recepciós törvényt. Az Antiszemita Pártban kifejtett tevékenység egyébként nem gátolta az idézett papok további egyházi működését.

A katolikus felső vezetés hozzáállását az Antiszemita Párthoz jól jellemezte, hogy Haynald Lajos kalocsai érsek, bíboros egy katolikus pappal szemben inkább a világi Gajári Ödönt támogatta. 1887-ben megvédte a szabadkőművesség vádjától, és köszöntőt mondott a tiszteletére rendezett ebéden. A képviselő válaszában visszautalt három évvel korábban tett és betartott ígéretére, miszerint a vallás érdekeiről sohasem feledkezik meg, és minden katolikus vallást érintő kérdésben kikéri a bíboros-érsek véleményét.¹³

A katolikus egyház hű fiának mutakozó Gajári maga is jó példája az asszimilációnak.

Édesapja még az izraelita vallásban született Bettelheim Antal néven a Pozsony vármegyei Gajáron. Előbb kereskedő, majd 1839-ben katonának állt, 1845-ben katolizált. A szabadságharchoz csatlakozó alakulatában még csak őrmester, de egészen alszázadosáig vitte. A komáromi kapitulációig szolgált. Az 1850-es években apósa fakereskedésében dolgozott. 1862-től használta a Gajáry nevet, ugyanebben az évben költözött Kalocsára. A kiegyezés után a helyi honvéd-egylet elnöke lett, továbbá Pest vármegye főszolgabírója, a pápai szent Gergely-rend lovagja, Pest megye bizottsági tagja, és a kalocsai takarékpénztár elnöke. 1888-ban kapott nemességet miskei és csertői előnévvel. 1889-ben hunyt el.

A nemesi-polgári elitbe felemelkedő édesapa már a legjobb neveltetést tudta nyújtani gyermekeinek, akik a vármegyei politikából már az országos közélet színpadára is felléphetek. Géza nevű fia is váci polgármester, majd országgyűlési képviselő lett.

Gajári Ödön (1852-1919) már apja kikerestelkedése után, keresztény édesanyjától született. Ettől függetlenül zsidó származását nem titkolta, nem is szégyellte. Nem tagad-

ta, hogy zsidó rabbi is lehet az ősei között. Ugyanakkor hangsúlyozta: „A súlyt arra fektetem, hogy én egészen, minden ízemben magyar vagyok.”¹⁴ Származását és családjá eredeti nevét már csak azért sem feledhette, mert politikai ellenfelei többször emlékeztették rá. Rakovszky Istvánnal párbajt is vívott, amikor magára vette annak Bettelheim rabbiról elmondott anekdotáját a parlamentben. Ebben a lovagias afférban mindketten megsebesültek. Gajári egyik segédje egyébként maga Tisza István gróf volt.¹⁵ A *Magyarság* még jóval a halála után is, 1942-ben, az általa alapított *Az Ujság*¹⁶ zsidó (értsd liberális) szellemiségét az egyébként kereszténynek született főszerkesztő zsidóságával magyarázta. (Az *Ujság*) „[...] azt a zsidó szellemiséget őrzi 'híven és becsületesen', amelyet az alapító Gajári-Bettelheim Ödön zsidó politikus és publicista képviselt.”¹⁷

Gajári Ödön 1852-ben még Komáromban született, családjával 1862-ben költözött Kalocsára. A középiskolát ott és Pesten végezte. Már tizenkét évesen rendes munkatársa volt egy gyermeklapnak. A jogi egyetemet Pesten végezte, és letette a 'községjegyzői' vizsgát.

¹³ Választási mozgalmak. Nemzet, 1887. június 17. Melléklet

¹⁴ Képviselőházi Napló 1896-1901. XI. köt. Bp., 289. o.

¹⁵ Politikai párbajok. Budapesti Hírlap 1898. jan. 5., 5. o.

¹⁶ Gajári még *Az Ujság* címen alapította.

¹⁷ Meddig tart? ... Magyarország, 1942. aug. 4. 7. o.

A Gajáriak mentatelepe Örjegen (Kiss Csaba gyűjteménye)

Édesapja nyomdokain indult el a helyi közigazgatásban. 1873-ban Kalocsa főjegyzőjévé választották. Ő alapította a sárközi takarékpénztárt. 1876-ban fokozatosan újjászervezte a Duna-védgát Társulatot; 1878-tól kezdve a társulat titkára volt. A töltések felemelésének és a lecsapolási műveleteknek köszönhetően 60 000 hold belvizes terület szabadult fel termőföldnek, legelőnek és kaszálóknak. Egyelőre helyi szinten nagy politikai aktivitást fejtett ki a kormányoldalon. A Deák-párt jegyzője, majd a Szabadelvű Párt kerületi megszervezője lett. 1872-ben egy rövid ideig szerkesztette a *Kalocsai Lapok*-at.

Nagypolitikai karrierje 1884-es képviselővé választásával kezdődött. 1887-ben újraválasztották. 1892-ben megbukott a dunapataji kerületben, de időközi választáson, Sepsiszentgyörgyön befutott. 1896-ban Csongrádon nyert mandátumot.

A képviselőházban előbb a zárszámadási bizottságban az államadósság kérdésének referense, majd a kérvényügyi bizottság előadója. Ezt követően a pénzügyi bizottságban a belügyminisztérium költségvetésének előadója lett. Felszólalt a főrendiház reformja, a nyugdíjtörvény, és az egyéves önkéntesség ügyében. Rendszeresen hozzászólt a költségvetési vitákhoz. Legtöbbet emlegetett sikere a delegációk 1889-es tárgyalásán az 'és' beszú-

rása a közös hadsereg hivatalos elnevezésébe: Császári és Királyi Hadsereg. A Magyarország közjogi különállását hangsúlyozó kötőszó az önálló nemzeti hadsereget követelő, függetlenségi ellenzék részéről csak gúnykacajt váltott ki. Császári és Királyi Hadsereg – évődtek egy darabig Gajárral.

Politikai pályafutásával párhuzamosan kibontakozott újságírói és szerkesztői karrierje, majd egyre inkább az utóbbi vált meghatározóvá. Főként a *Vasárnapi Újság*-ban és a *Pester Lloyd*-ban publikált politikai jellegű cikkeket. 1890-től 1899-ig szerkesztette a kormány félhivatalos lapját, a *Nemzet*-et. 1903-ban alapította Tisza István támogatására *Az Újság*-ot, amit csak azért nem haláláig szerkesztett, mert a Tanácsköztársaság idején betiltották.

Mikszáth Kálmán Gajári 'pályamódosításához' a következő, nagyra becsülését is kifejező ironikus megjegyzést fűzte: „*Gajári, akinek speciális talentuma van a politikára (nem kisebb, mint a legkiválóbbaké) beállt újságírónak, és nem lett semmi, mert az újságíró csak újságíró, örüljön, hogy él.*”¹⁸

Természetesen nem éhenkórász firkász lett Gajáriból. A jeles író, maga is kormánypárti képviselő és újságíró, itt inkább – némi öni-róniával – a politikushoz képest az újságíró csekélyebb társadalmi megbecsülésére utalhatott. Gajári szerkesztőként is a legmagasabb

társadalmi körökben forgott, kifejezetten tehetős, nagy befolyással rendelkező ember volt. Pesten, a New York-palotában, nagyúri eleganciával berendezett lakásában gyakran megfordultak a kor politikai és irodalmi életének legjelentősebb szereplői. Öregcsertőn kúriát, Kecelen kastélyt építtetett, a család később Örjegen mentatelepet üzemeltetett. Mikszáthtal, Jókaiival együtt ott szerepel a híres, Tisza Kálmán tarokkpartiját ábrázoló képen is.

1915-ben a Ferenc József kinevezte a főrendiház tagjává. A vég viszont tragikus. Át kellett élnie az általa is védelmezett Monarchia és a történelmi Magyarország felbomlását és bálványá, Tisza István meggyilkolását. Súlyos betegsége egybe esett a vörös diktatúrával. Birtokukat elkobozták, egyik lányát majdnem kivégezték, kisebbik fiának ellenforradalmi tevékenysége miatt menekülnie kellett. Az átélte izgalmak agyvérzéshez majd trombózishoz vezettek. Még éppen megérte a Tanácsköztársaság bukását, de már csak órákig örülhetett neki. Röviddel a hír vétele után megkezdődött végső agóniája. 1919. augusztus 9-én fejezte be tevékeny életét. A zavaros körülmények miatt a Kerepesi temetőben ideiglenes sírba helyezték, majd a konszolidáció teszi lehetővé, hogy földi maradványait átvigyék a kalocsai családi sírboltba.

¹⁸ MIKSZÁTH Kálmán: Az új miniszterek. *Pesti Hírlap*, 1895. márc. 7. 1. o.

A külsőre is imponáló, szép szál, férfias egyéniség kivételes műveltséggel rendelkezett. Politikai és gazdasági ismeretei mellett, széles irodalmi tájékozottságát jelzi, hogy a klasszikusokat több nyelven is eredetiben olvasta, valamint többek között Goethét is fordított. Szellemes társalgó, aki titokban művészi gondolkodott. Haynald Lajos kalocsai érsek őt és édesapját tartotta méltónak a helyi intelligenciából, hogy a hozzá látogató Liszt Ferencnek kellemes társaságot és jó kártyapartnereket biztosítson.¹⁹ Később éppen Gajári javasolta az országgyűlésben a nagy zeneszerző hamvainak hazahozatalát.

A kortársak általában gáláns, szelíd, előzékeny embernek festették le, mégis számtalan párbajt vívott. Nem ő kötözködött, de lovagiasan állta a kihívásokat. Pisztollyal és karddal is többnyire ő került ki győztesen a küzdelmekből. Amikor Csávolszky Lajossal vívott párbajában ellenfele mellénygombjából patant le golyója, őszintén örült, és a következő szójátékot gyártotta ellenfele szerencséséről: „Megmentette az isteni gombviselés.”²⁰ Állítólag felesége el sem tudta képzelni, hogy ne a férje győzzön. Amikor jött a hírnök a párbajteremből, csak annyit kérdezett: „Hol vágta meg?”²¹

Már első parlamenti felszólalásaival feltűnést keltett. Mikszáth ugyan kicsit megcsipkedte, hogy szónoki stílusával Tisza Kálmánt utánozza, de ettől függetlenül már 1885-ben „kiváló tehetségnek”, „három próbás szónok”-nak nevezte.²² Később még kevésbé fukarkodott a dicsérettel: „Gajári volt az első; hozta a határozati javaslatot, egy pompás beszéd kíséretében. Első részében egy kis tömjént gyújtott s mirhát szórt eleibök. Úgy formailag, mint tartalmában egyike volt a legsikerültebb beszédeknek e vita alatt. Gajári Ödön nyugodt szónok, világos tiszta ész, tömören, néhol lendülettel tud szólni, s ami a legfőbb és a legritkább tulajdonság, teljesen uralkodik az anyag fölött, melyből beszédét gyúrja.”²³

Politikusként és szerkesztőként is mindvégig a klasszikus szabadelvűség, a nemzeti liberalizmus elkötelezett képviselője, „tisztalelkű bayardja” volt.²⁴ „Gajári Ödön széles vállával, izmos nyakával, vas karjával annak a szabadelvű rendszernek volt egyik pillére, amely Deák Ferencet vallotta atyamesteré-

nek. A Gajári Ödönhöz hasonlók telték bosszú életűvé ezt a rendszert, amely olyan hatalmas szervezete volt az országnak, hogy olyan összeomolhatatlannak látszott, mint a Habsburg-dinasztia; az apák nyugodtan hunyták be szemüket, mert fiuk tagja lett a liberális klubnak [...]”²⁵ - írta róla Krúdy Gyula nekrológiájában.

Tisza Kálmán volt a miniszterelnök, amikor megkezdte politikai pályáját, és Mikszáth emlékezése szerint tisztességgel kitartott mellette akkor is, amikor már nem 'generális', csak 'közkatona'. Fiát, gróf Tisza Istvánt pedig valósággal bálványozta. Pedig ez a hajlíthatatlan vasember soha nem kereste az olcsó népszerűséget. A rászórt mocskok visszahullott híveire is. Gajári így vallott hűségének indíttatásáról: „Tisza István nagyságát érezni kell, de szavakba, vagy tételekbe foglalni lehetetlen. A szerelmes ember sem tudja megmondani, hogy melyek azok a tulajdonságok, amelyek miatt ideálját szereti s miért éppen őt s miért nem más, - ha meg tudja határozni, akkor nem szerelmes. Hiszen a magyar közéletben nem kis számmal vannak okos, jellemes férfiak, jó szónokok, tudós, vezetésre hivatott emberek, de olyan egy sincsen, mint Tisza István. [...] Őt szeretni kell és hűségesen követni, az az ember, akiért élni és halni érdemes.”²⁶

Közel egy évtizeden keresztül a kormány félhivatalos lapjának, a Nemzet szerkesztőjeként több miniszterelnököt kellett kiszolgálnia. A kényes, sok tapintatot, olykor alkalmazkodást igénylő feladatot kiválóan látta el nehéz embernek számító kormányfők mellett is. Érdekes, hogy éppen a simulékonyabb Széll Kálmán idején vált meg a laptól.

1903-ban, amikor saját pártjának számos tagja is kihátrált a miniszterelnök mögül, akkor indítja Tisza István támogatására Az Ujság című politikai napilapot. A lap az addig szervezetlen, minden szélsőségtől irtózó, nemzeti érzelmű polgárságot célozta meg. Csakhamar az egyik legnépszerűbb orgánummá vált. Indulásakor három előfizetője volt, és 15 000 példányban jelent meg. Tisza bukását nem tudta megakadályozni, de újabb kormányra kerülésekor, 1913-ban már 65 000-re futott fel a példányszám.

Gajári a legkiválóbb erőket nyerte meg.

Herczeg Ferenc, Mikszáth Kálmán, Kóbor Tamás, Kozma Andor, Ágai Béla neve fémjelzte a színvonalat és a politikai irányt. Az ifjú MórícZ Zsigmond is munkatársa lett a lapnak, de a később érő író a gyermekrovnál sokkal tovább nem jutott. Ennek ellenére szépen búcsúzott főszerkesztőjétől: „[...] hadd legyen szabad hálás és meleg köszönetet mondanom Főszerkesztő úrnak és Az Ujságnak a hosszú, az éveken át tartott jóakarattal, a mellyel lehetővé tették hogy ha volt bennem képesség a fejlődésre, - élhessek is vele. Sohasem fogom elfeledni ezt a különben súlyos lelki gyötrelmekben is gazdag korszakot, - a melyben Az Ujság valóban melegágya volt írói egyéniségem zsendülésének.”²⁷

A többek közt Gajári által jegyzett beosztóttóban a lap értékrendjét a következőképpen határozták meg:

„Politikai irányát röviden e név fejezi ki: Deák Ferencz.

Az Ujság egyrészt a magyar állami fenség teljességét, másrészt a paritásos dualizmust megalkuvás nélkül fogja védelmezni. Meggyőződése hogy a magyar nemzet csakis e kettős törvényes alapon fordíthatja minden erejét a maga erkölcsi és anyagi javainak gyarapítására s csakis ezen állhat meg, bármilyen jövőendő viharokban, biztosan, rendületlenül.

Az Ujság ébren kívánja tartani azt a magyar józan eszt, melynek legdicsebb megtestesülése a haza bölcse s legbecesebb vívmánya az ezer nyolczszázbatvanhetedikie kiegyezés volt.”

A 'magyar józan eszt' kiemelése nyilván az akkori ellenzék féktelen obstrukciójára célozott, amellyel cirkuszt csinált a parlamentből. Ezt Tisza István a nemzet halálának gondolta, és elszánta magát, hogy saját népszerűségét is feláldozva, de erőszakkal is letöri.

Mikszáth a fiatal Gajarit még „túlmalnak”-nak tartotta.²⁸ Az Ujság felelős szerkesztője már tud minden rajongása ellenére kritikus is lenni bálványával. Tisza emberi politikusi nagyságát bizonyítja, hogy ennek ellenére jó viszonyuk megmaradt. Dési Géza visszaemlékezése szerint, ha Gajári nem ágyban fekvő beteg ama rettenetes október végi napon, Tisza István nem hal meg, vagy nem egyedül halt volna meg.²⁹

Fodor Tamás

¹⁹ Ujság, 1935. okt. 20. 19. o.

²⁰ ADORJÁN Sándor: Haragos urak. Világ, 1923. aug. 30. 3. o.

²¹ Gajári Ödön. Ujság, 1931. okt. 13. 5. o.

²² MIKSZÁTH Kálmán: A t. Házból. Pesti Hírlap, 1885. dec. 12. 3. o.

²³ MIKSZÁTH Kálmán: A mai ülés. Pesti Hírlap, 1889. febr. 27. 2. o.

²⁴ Bayard, Pierre du Terrail (1573-75 között - 1524), a «chevalier sans peur et sans reproche» (a félelem és gáncs nélküli lovag) HEGEDŰS Lóránt: Tiszától Tiszáig. A Pesti Hírlap 1927. évi nagy naptára 125. o.

²⁵ KRÚDY Gyula: Halotti beszéd öt magyar ember felett. Magyarország, 1919. szept. 28. 4. o.

²⁶ DÉSI Géza, dr.: Gajári Ödön. Ujság, 1927. dec. 25. 38. o.

²⁷ MÓRICZ Zsigmond levele Gajári Ödönnek. 1909. szept. 20. <http://digipil.hu/o:mzs-lev.tei.950>

²⁸ MIKSZÁTH Kálmán: A t. Házból. Pesti Hírlap, 1885. dec. 11. 3. o.

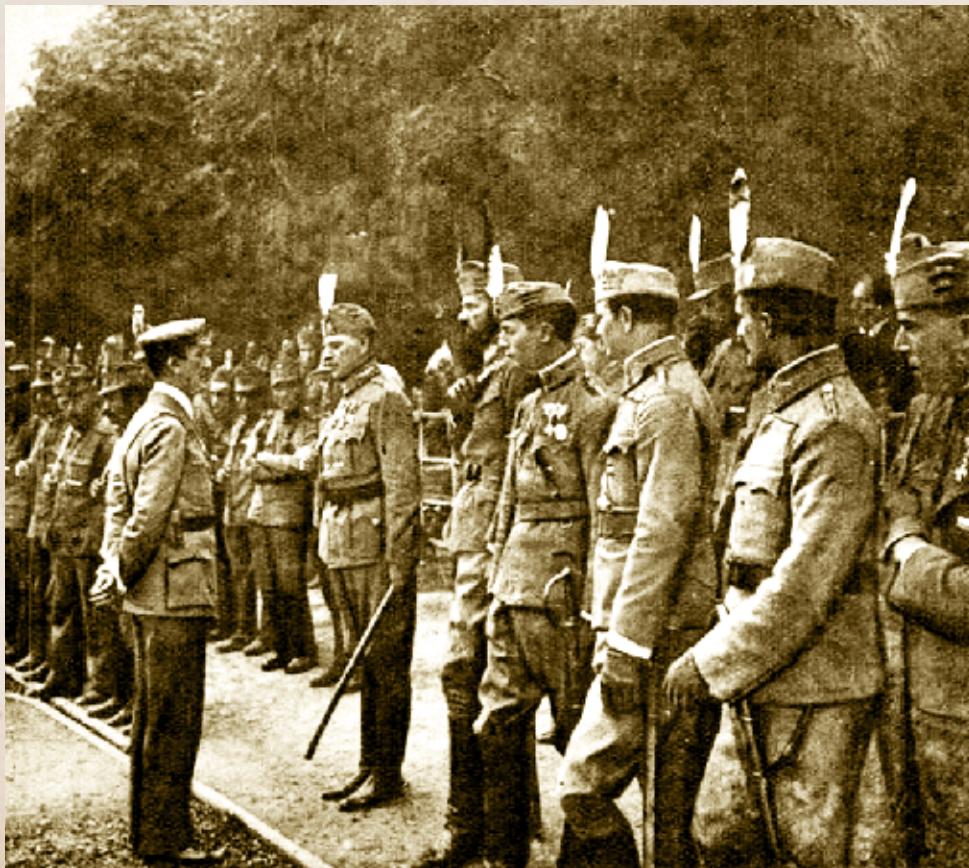
²⁹ DÉSI, 1927.

„Őt és nővérét elverték, elvittek egy zsebórát, és elhajtották kocsiját és lovát”

– Fehérterroristák Kiskőrösön 1919-1920-ban –

A proletárdiktatúra 1919. augusztus 1-ei bukását követően az ún. zavaros időszak még korántsem ért véget. A győztes román hadsereg bevonult a fővárosba, sőt, megszállta a Duna-Tisza közét és csaknem a teljes Dunántúlt is. Kivételt képezett a Balaton környéke, Siófokon ugyanis a formálódó Nemzeti Hadsereg fővezére, Horthy Miklós rendezte be központját. Az ellentengernagy egyre inkább hatalmi tényezőnek számított nemcsak katonái, de az antant szemében is, ő pedig minden eszközzel azon volt, hogy ezt az állapotot valódi politikai hatalomként realizálja. Horthy hadseregébe egyre többen léptek be, mellette pedig számos ún. paramilitáris, vagy félkatonai egység is szerveződött, amelyek támogatták a fővezér ambícióit, működésük során azonban a katonai szabályokat figyelmen kívül hagyva, önálló hatáskörben tevékenykedtek. Ezeknek a milíciáknak is nevezhető csoportok országszerte, már a román megszállás időszakában is követtek el súlyos atrocitásokat, amelyekre ma leginkább fehérterrorként hivatkozunk.¹ A későbbi kormányzó nyíltan ugyan sohasem támogatta tevékenységüket, de amíg 'hasznosnak' bizonyultak számára, nem is lépett fel ellenük. Amint élete alkonyán emlékirataiban papírra vetette: „a földre szabadult poklot még senki sem csendesítette le azzal, hogy angyalszárnyakkal legyezgette.”²

A „pokol” lecsendesítése mindenestre 'jól' sikerült. Mellőzve a gyakran 'számháborúba' torkolló adatolást, annyit megjegyeznénk, hogy az újabb kutatások alapján a fehérterror legalább annyi áldozatot követelt, mint vörös 'társa', némileg valószínűleg többet is.³ 1919 augusztusától kezdve a néhány hónapja még Szamuely Tibor csapatai által terrorizált vidéken darutollas, katonaruhás különítményesek jelentek meg, jellemzően volt tisztek, tiszthelyettesek parancsnoksága alatt, akik a kommün alatti bűnökre hivat-

Horthy Miklós és a Nemzeti Hadsereg tisztjei Siófokon (Internet)

kozva akasztottak, vagy verték agyon volt direktóriumi tagokat, a tanácskormány vélt vagy valós támogatóit. Tevékenységük utólagos vizsgálata során azonban jól látható, hogy a gyilkosságok sok esetben antiszemita indulatokból táplálkoztak, és a pusztán nyereségvágyból elkövetett kirablások sem voltak ritkák, akár élő, akár már megölt áldozatról beszélünk.⁴ A vidéki zsidó polgárok ellen elkövetett atrocitások már csak azért is számítottak kirívónak, mert jórésük nem vett részt Kun Béla rendszerének működtetésében, még csak nem is támogatta azt.⁵ Más kérdés, hogy a háborús vereség, a kommün népbiztosainak származása (lásd az elterjedt

pejoratív kifejezést: „zsidókormány”), az állam felbomlása és a túlfűtött nacionalizmus jó alkalmat teremtett a bűnbakképzésre, így történhetett meg, hogy míg korábban voltak kommunista „zsidók” is, 1919-et követően, legalábbis a berendezkedő ellenforradalmi rendszer támogatóinak szemében majd minden „zsidó” kommunista lett.⁶ Ennek a felfogásnak a legsúlyosabb következményei majd 1944-ben, a magyar holokauszt során nyilvánulnak meg.

A különítményeket vezető tisztek közül meg kell említenünk Prónay Pált (akinek az ún. Rongyos Gárda élén a nyugat-magyarországi harcokban még egy rövid életű

¹ Kántás Balázs: *Héjjas Iván paramilitáris vezető és különítménye szerepe a Duna-Tisza közti fehérterrorban, valamint az ellenük lefolytatott ügyészi vizsgálat, 1920-1922.* Horthy-korszak műhelytanulmányok, 2020. Forrás: <http://real.mtak.hu/111819/1/HejjasIvan.pdf> Utolsó letöltés: 2021. április 29. 14:03

² Hatos Pál: *Rosszfiúk világforradalma - Az 1919-es Magyarországi Tanácsköztársaság története*, Jaffa kiadó, Budapest, 2021. 467-468. o.

³ Uo. valamint Koródi Máté: *Adattár a Magyar Nemzeti Hadsereg tiszti különítményes csoportjai és más fegyveres szervek által elkövetett gyilkosságokról 1919. augusztus 3. – 1921. október 23.* Clio Intézet, Budapest, 2020.

⁴ Kántás Balázs i. m. 6. o.

⁵ Antiszemita pogromokkal kapcsolatban bővebben: Kádár Gábor-Vági Zoltán: *Antiszemita atrocitások, gyilkosságok, pogromok a fehérterror időszakában.* Forrás: http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=138:antiszemita-atrocitasok-gyilkosságok-pogromok-a-feherterror-idszakaban-&catid=16:esetek Utolsó letöltés: 2021. április 30. 10:55

⁶ Bővebben a témáról: Hatos Pál i. m. 95-119. o.

Héjjas Iván (1890-1950)

kérészállamot, a Lajtabánságot is sikerült létrehozni), Ostenburg-Moravek Gyulát, illetve az esetünkben fontos Héjjas Ivánt, a Kecskeméten és környékén tevékenykedő csoport irányítóját, továbbá helyettesét Francia Kiss Mihályt. Héjjas jómódú kecskeméti parasztszaládból származott, a világháborúból repülő főhadnagyként tért haza, már 1919 tavaszán szervezte csoportját a Tanácsköztársaság megdöntésére. Egy sikertelen fegyveres összetűzést követően azonban kénytelen volt Szegedre távozni, ahol a francia megszállás alatt gróf Károlyi Gyula vezetésével egy ellenkormány szerveződött.⁷ A fegyveres erők parancsnoka, Horthy Miklós állítólag személyesen fogadta, s különítményével a Nemzeti Hadsereg karhatalmi csapataként az Alföldre küldte, „rendet tenni.” Erre végül a románok bevonulása adott alkalmat számára, akiktől szintén engedélyt kapott „a felbomlott társadalmi rend” helyreállítására. A támogatással a háta mögött

Héjjas Iván visszatért Kecskemétre, ahol városparancsnokká nyilvánította magát, s különítményeseivel kontroll nélkül megkezdte a kömmün állítólagos támogatóinak letartóztatását, valamint önkényes kivégzését. A források alapján 1919-1920-ban Héjjas afféle 'kiskirályságot' működtetett a városban és környékén, 'regnálása' alatt legalább száz embert gyilkoltak meg és raboltak ki, 1920 és 1922 vége között pedig már a Tiszántúlon is tevékenykedtek, ekkor már Alföldi Brigádként ismerték őket. Pontos listák és számok nem állnak rendelkezésre, de a téma kutatója, Bodó Béla körülbelül 400 áldozatot feltételez. Leghírhedtebb cselekményeik az izsáki és az orgoványi erdőben elkövetett pogromok voltak.⁸

1919. november 16-án éjjel Izsákon három zsidó kereskedőhöz is betörték pénzt követelve. Schmid Árpádtól 10 ezer koronát kaptak, ennek ellenére a férfit elhurcolták. Pánczél Zoltántól nagyjából 160 ezer koronát raboltak. A kereskedőt meztelenre vetkőztették, lábán lötték és bajonettekkel döfökdétek. Ezt követően Beck Sándorhoz törtek be. Fiát és feleségét lelőtték, őt kirabolták majd elhurcolták. A három kereskedőt egy kocsira hajították. Az izsáki önkéntes polgárőr, Erdős István igazolásra szólította fel a ház előtt várakozó különítményeseket. Erre egyikük érdeklődött, hogy Erdős zsidó-e, mert ha igen, akkor ő is a többiek sorsára juthat. A polgárőrök ezután inkább elvonultak. A három kereskedőt Orgovány határába vitték. Itt szemüket kidöfték, fülüket levágták, majd felakasztották őket. Ezekben a napokban több tucat további gyilkosságot követtek el Héjjas Iván emberei Kecskeméten és a környező falvakban. November 19-én betörték a kecskeméti törvényszéki fogházba, és elhurcoltak onnan 36 kommunizmussal gyanúsított foglyot. Ólmosbotokkal összeverték, majd az orgoványi erdőben különféle módszerekkel (akasztás, élve eltemetés, trágyalébe fojtás) megölték őket. A rendőrség tehetetlennek bizonyult, a holttesteket a városba a hozzátartozók bejelentései nyomán érkező antant bizottság fedezte fel az erdőben.⁹

1919. november 22-e az első olyan nap, ahol az események Kiskőröst is érintették. A város történetében a fehérterror sokáig rejt-

ve maradt, ennek valószínű oka, hogy mivel életellenes cselekmények nem történtek, így nem maradt meg a köztudatban olyan erősen, mint a június végi vörös terrorcsapat által végrehajtott akasztások. Az új források felbukkanásával azonban láthatóvá válnak a tiszti csoportok által elkövetett más jellegű erőszakos cselekmények, ezekről szeretnénk az alábbiakban némileg bővebben beszélni.

A *Népszava* 1924 végén folytatásos módon leközelítette a Csendőri Ügyészség 1923-as felmentő határozatát a Héjjas-különítmény büntetőügyében, itt, a VIII. és a IX. pontokban esett szó Hetényi Lipót kiskőrösi fakezkeskedő letartóztatásáról és kihallgatásáról. A volt különítményesek állítása szerint „a velük együtt volt Schmidt Nándor volt tiszthelyettes Héjjas Ivántól kapott olyértelmű parancsot, miszerint Kiskőrösön nyomozzák ki, hogy dr. Schwartz Ferenc és dr. Kiss [mátsutt Gróf] Dezső volt direktórium tagok hol tartózkodnak s egyben e tárgyban sógorukat, Hetényi Lipót sértettet is hallgassák ki.”¹⁰

A történetek megértéséhez némileg szükséges visszaillesztanunk a Tanácsköztársaság és román megszállás időszakára. Fontos kiemelni, hogy a kömmün helyi vezetésében és támogatói körében sem 'lakosságárányosan', sem más módon nem volt 'felülreprezentált' a zsidó származású lakosság. A tényleges hatalom a Kecskemétről, Budapestről delegált politikai megbízottak kezében volt, ezt a pozíciót előbb Vanis Elemér, majd Kitanits Imre és helyettese Csuka Béla töltötték be. A helyi végrehajtó hatalmat jelentő direktórium jórészt a korábbi szociáldemokrata párt tagjaiból állt össze: Laczkó János földműves, elnök, Litauszki János földműves, Varga Sándor jegyző (nem sokkal később lemondott tagságáról), Viczián Lajos bognár, és dr. Schwarcz Ferenc ügyvéd. Közülük Viczián és Schwarcz töltöttek be magasabb tisztséget is, előbbi a megyei direktóriumnak is tagja lett, utóbbit pedig az Országos Szovjet Tanácsba választották be. Ugyancsak tagjai voltak a bíróság helyébe lépő helyi forradalmi törvényszéknek is. Gróf Dezső tartalékos hadnagy, volt joghallgató valójában sohasem volt direktórium tag, ellenben az ún. szocialista szabad iskola szervezése tartozott alá, és a szocialista párt kiskőrösi szervezetében kulturális vonalon vállalt szerepet.¹¹

⁷ Az ellenkormány szervezése valójában már Aradon megkezdődött, csupán a román mozgósítás hatására tették át székhelyüket Szegedre. A későbbiekben sokat hivatkozott „szegedi gondolat” így tkp. „aradi gondolat” is lehetne.

⁸ Kántás Balázs i. m. 10-16. o.

⁹ Kádár Gábor-Vági Zoltán, i. m.

¹⁰ *Népszava*, 1925. január 4. 3. o.

¹¹ Lásd: *Kiskőrös és Járása* című hetilap 1919 és 1920 év lapszámai.

Gróf Dezső unokaöccse volt Gróf András (1936-2016), akit a világ később Andrew Groove néven ismert, a számítógép ipar forradalmasítójaként, az Intel Corporation egyik alapítójaként. A helyi szociáldemokrata mozgalomból megemlíthetjük még a zsidó származású fiatal ügyvédet, dr. Forgács Dezsőt, aki a háború előtt rendszeresen agitált a szocialista eszmék mellett, azonban bevonulását követően az orosz fronton fogságba esett. 1918-19-ben a bolsevikok oldalán harcolt a polgárháborúban, akárcsak kiskőrösi születésű társa, Ligeti Károly. 1919. augusztus 1-én a fehérek végezték ki Krasznójarszkban. (*Petőfi népe*, 1984. január 26. 8. o.)

A Héjjas-különítmény tagjai 1919-ben (Internet)

Mire a fehér különítményesek november 22-én megérkeztek, a fent említett személyek többsége, sőt jóval többen, összesen 17 fő kiskőrösi egykori 'vörös' várta jobb sorsát a kalocsai fogházban. Letartóztatásukra egy fellebbező irat tanúsága szerint szeptember 21-én került sor,¹² ugyanakkor a képviselőtestületi jegyzőkönyvekből az is kiderül, hogy 9-et már korábban, augusztus 23-án elfogtak a románok.¹³ A már említett Schmidt Nándor százados, Héjjas különítményének a tagja a következőket jelentette Siófokon keresztül Szegedre még augusztus hónap elején, nem sokkal a román bevonulást követően: „[...] a környéket, ugym. Kiskőrös, Kiskunhalas, Majsa, Kecskemét, Hetényegyháza és több kis falut a direktóriumi tagoktól kitisztítottuk, most megyünk följebb.”¹⁴ Ezek alapján elképzelhető, hogy a román hadsereg mellett részt vettek a letartóztatásokban, de erről bővebb információval nem rendelkezünk. Kiskőrösön egészen a november 15-i kivonulásig román járási katonai parancsnokság működött, s az itt tartózkodó kontingens tagjai alaposan 'lelakták' a községet, a rekvirálás mellett a külterületeken három gyilkosságot is elkövettek.¹⁵

Schwarz Ferenc és Gróf Dezső hollétéről 1919 novemberének végén valóban nem lehetett tudni. Ám ugyancsak nem volt információ Viczián Lajossal kapcsolatban sem,

Héjjas parancsa azonban őt nem említette, igaz, előbbiekkal ellentétben ő számottevő vagyonnal sem rendelkezett. Végül csak 1920. június 15-én fogták el otthonában, ha lehet hinni az ekkoriban megjelenő szélső-jobboldali lap tudósítójának, saját felesége árulta el egy neki „udvarló” őrmesternek a hollétét.¹⁶ Ráadásul ez a tiszthelyettes annak a katonai osztagnak volt a tagja, amelyet 1920 nyarán vezényeltek a térségbe a fővárosból, hogy a Héjjas-különítményhez köthető „[...] rendszeresen üzött izgatások, csend- és rendháborítások, visszaélések, rablások, fosztogatások s egyéb, erőszakba és törvénybe ütköző cselekedeteket” letörjék.¹⁷ Ezt követően Vicziánra 10 év fegyház várt. Gróf Dezső később hazatért Kiskőrösre, itt élt, őt majd csak a tisztí különítményesek későbbi 'jogutódai' hurcolják el az 1940-es évek első felében feleségével és a helyi zsidó közösség többi tagjával együtt. Schwarz Ferenc ügyvéd előbb valószínűleg Szabadkára, majd később egy harmadik országon át Moszkvába távozott. Testvére, Andor szintén szerepet vállalt a kommün alatt, őt 1923-ban elfogták, szabadulása után a község környékén élt és gazdálkodott, egészen 1941-ig, amikor is behívták munkaszolgálatra, további sorsa nem ismert.¹⁸

A rövid kitérőt követően most térjünk vissza arra a bizonyos 1919. novemberi éj-

szakához. Az izsáki gyilkosságok a románok kivonulását követően történtek, Kiskőrösön ekkor néhány napig 'rendes' karhatalom nem létezett, ugyanakkor sem Kecskemét, sem Izsák, vagy Orgovány nem számít(ott) olyan távoli településnek, hogy a hírek 1-2 napon belül ne értek volna el ide is, s ez igaz az eseményekre, de azok antiszemita töltetere is. Az egyik későbbi leírás szerint Schwarz Andor szervezett egy 15 tagú karhatalmi csoportot, amelyet „a zsidók pénzeltek”, ők örködték az Izsáki úti vasúti átjárónál, és a községben is járőröztek ezekben a napokban.¹⁹ Ha megnézzük a korabeli sajtó lapszámait, valóban találunk említést egy helyiekből verbuvált csapatról, akik „a rossz idő dacára is buzgón és önfeláldozóan teljesítik szolgálatukat”, vezetőjüként Bíró Dezső tartalékos századost, a Kiskőrösi Önkéntes Tűzoltótestület parancsnokát jelölték meg.²⁰ A helyzet komolyságára utal, hogy ugyan nem sokkal a karhatalom megalakulását követően, november 18-án este megérkezett Horthy Miklós Nemzeti Hadseregének kontingense, a helyi csoportot nem szólították fel a fegyverek leadására, hanem egészen december 2-ig párhuzamosan látták el a rendvédelmi feladatokat. Önállóan erre a Szegedről érkezett, 30 főből álló katonaság aligha vállalkozhatott, sőt, Diessl Károly százados, mint az új kiskőrösi járási katonai parancs-

¹² Romsics Ignác (szerk.): *Dokumentumok az 1918-19-es forradalmak Duna-Tisza közti történetéhez*, Kecskemét, 1976, 670-671. o.

¹³ Suba György: *Adatok, iratok Kiskőrös múltjából* (Második, bővített kiadás), Kiskőrös, 2018, 211. o.

¹⁴ Pásztor Mihály: A fehérterror néhány jelensége, Pest megye 1919-1920. *Pest Megyei Levéltári Füzetek* 8. Budapest, 1985, 45. o.

¹⁵ Bella Tibor Zoltán-Szedmák Tamás-Turán István: *Kiskőrös története*, Kiskőrös Kultúrájáért Egyesület, Kiskőrös, 2018, 190. o.

¹⁶ *Kiskőrösi Hírlap*, 1920. június 20. 3. o.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Sólyom Schwarz László: *Zsidó múlt Kiskőrösön*, Kecskemét, Civil alap, 2014, 89. o.

¹⁹ Uo.

²⁰ *Kiskőrös és Járása*, 1919. november 23. 2. o.

nokság vezetője egyik első rendelkezésében felhívta „[...] az összes tiszteket, hivatásos altiszteket, szabadságos, vagy volt csendőröket, hogy a kiskőrösi helyőrség felállításáig a már alakult karhatalomba való önkéntes belépésre.”²¹ A két testület működésének köze lehetett ahhoz, hogy Kiskőrösön súlyosabb kimenetelű atrocitás a fehérterroristák részéről nem történt.

Amint látni fogjuk, az óvatosság nem volt alaptalan. November 22-én éjjel a községbe érkezett a Héjjas különítményből Schmidt Nándor százados, Váradi Lajos tiszthelyettes, valamint Török Ferenc és Mihály József pótcsendőrök, hogy a fentebb idézett parancs alapján információkat szerezzenek dr. Schwarcz Ferenc és Gróf Dezső hollétét illetően. Előbb Gróf édesapjának lakásán tartottak házkutatást, majd ezt követően sógoruk, Hetényi Lipót fakereskedő „[...] lakásának udvarán megjelentek, fölzörgettek és a nemzeti hadsereg nevében, lelövésről szóló fenyegetések mellett, a tiszthelyettes le tartóztatottnak jelentette ki. Egyben tudtára adta a tiszthelyettes, hogy készüljön föl, mert Szegedre viszik. Ezután bevitték a kiskőrösi község házához [ti. itt volt a községi rendőrség helyisége az udvaron pedig a fogda], ahol újból lelövésről fenyegettek meg s mintegy négy órai őrizetben tartás után, csak a községi előjáróság és karhatalmi parancsnokság közbelépésére engedték szabadon.”²² Váradi és Mihály későbbi kihallgatásuk alkalmával nem tagadták a cselekményt, ám igyekeztek Schmidt-re hárítani a felelősséget, akit viszont nem sikerült meghallgatni, ugyanis akkorra már „elszakított területen tartózkodott,” akárcsak a negyedik társ, Török Ferenc. Hetényi még egy dologban emelt panaszt, Mihály József őt ugyanis a 'kihallgatás' alkalmával „szemtelen zsidónak, kommunista agitátornak” nevezte, illetve megvádolta, hogy a június végi 'parasztforradalmat' leverő vörös csapatok által kivetett mintegy 1.000.000 korona hadisarcból (valójában feleekkora összegről volt szó) az ő családjának is jutott. Mihály később azzal védekezett, hogy mindezeket csupán azért mondta, mivel felháborodott Hetényi azon kijelentéseiben, amikor sógorait próbálta védeni („a kommunizmus alatt tanúsított magatartásukat illetően oly valótlan kijelentéseket tett”).²³

Miért pont a sógor tudott volna elsősorban Schwarcz és Gróf hollétéről? Persze nem

lehetetlen, de számunkra legalábbis kissé furcsán hat. Akárcsak a 'kihallgatás' előtt és közben az agyonlövésről való fenyegetés. Végül az előjáróság és a „karhatalmi parancsnokság” közbelépésére engedték szabadon. Hogy utóbbi a helyiekből álló karhatalmat,

Bíró Dezső, a kiskőrösi karhatalmi csapat vezetője (PSVK HGY)

avagy a járási katonai parancsnokságot jelöli, ezek alapján nem egyértelmű. Mindenesetre az események keltette hullámok lecsillapodását követően Hetényi besétált a Keresztény Iparos Olvasó Egylet lefoglalt helyiségeiben székelő parancsnokságra, és feljelentette az elkövetőket. Ez az épület az említett Község-házától mindössze néhány méterre állt.

Miközben a fehérterror Dunántúlon és a Duna-Tisza közén még bőven tartott, a román kivonulással újabb területeken ütöttek fel a fejüket Héjjas Iván paramilitáris csapatai. Horthy Miklóst, a Nemzeti Hadsereg fővezérét a nemzetgyűlés 1920. március 1-ével az ország kormányzójává választotta, a különítményesek tettei ellen pedig megszaporodtak a tiltakozó hangok. Még a Friedrich-kormány idején, 1919 augusztusában született döntés arról, hogy a Tanácsköztársaság alatti

politikai tevékenységet végzett személyeket felelősségre kell vonni, a vizsgálattal pedig dr. Váry Albert koronaügyész-helyettest bízták meg. December hónapig több ezer embert tartóztattak le, és hallgattak ki, ezek az eljárások pedig nemcsak a későbbi perek alapját adták, de Váry 1922-ben megjelent munkájának, A vörös uralom áldozatai címen megjelent adattárának gerincét is képezték. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a koronaügyész-helyettes nem csupán a vörös-terror, hanem a fehér tiszti különítményesek tevékenysége ellen is megkísérelt fellépni, ez azonban a jobboldalon jóval nagyobb ellenérzéseket váltott ki, munkájába többször és többen is beavatkoztak.²⁵

1920. június 12-én a már említett negatív tiltakozó hangok hatására tervezetet készített, amelyet a minisztertanács elfogadott. E szerint minden katonai alakulat és különítmény polgári személyekkel szembeni fellépése azonnal megszüntetendő, a rendelet ellen vétő katonai személyek pedig azonnali hatállyal letartóztatandók. Bár a fellépések eredményesnek bizonyultak, az ellenérdekelte csoportok 'lobbija' végül győzött és Váry Albertet október 26-án felmentették a Budapesti Királyi Ügyészség vezetése alól.

Ennek a néhány hónapnak a nyomát megtaláljuk Kiskőrösön is. A később kiadott ügyési jelentésből az is kiderül, hogy a Hetényi Lipót-féle eset mellett még három dokumentált erőszakos cselekedet is történt, mégpedig a trianoni békeszerződés aláírásának napján, 1920. június 4-én, valamint június 6-án. A szűkszavú közlemény szerint az első hivatkozott napon „több katonaruhába öltözött egyén” betört Schwarcz Lipót lakására, ahol őt és nővérét is bántalmazták, majd kirabolták őket, elvittek egy zsebórát, továbbá elhajtották lovát a kocsival együtt. Két nap múlva aztán visszatértek és előbb Grancsa Lajos, majd Schwarcz Sándor tanóját fosztották ki, lovát, kocsit és különféle élelmiszereket zsákmányoltak. A nyomozás megállapította, hogy a tettesek Korb Géza és ismeretlen társai voltak.²⁶ Korb szintén a Héjjas különítmény tagja volt, 1920 májusának végén részt vett az ún. máriaházi és gyármajori gyilkosságokban.²⁷

Az antiszemita indulatok mellett itt már egyértelműen az anyagi haszonszerzés állhatott a háttérben, mégis adja magát a kérdés, mit kerestek ezek az emberek a békeszerző-

²¹ Uo. 2-3. o.

²² Népszava, 1925. január 4. 3. o.

²³ Uo.

²⁴ Kántás Balázs: Váry Albert koronaügyész-helyettes összefoglaló jelentése a fehérterror Duna-Tisza közén zajlott eseményeiről, 1922, MEK, Budapest, 2020, 19-20. o. (továbbiakban: Váry Albert jelentése)

Forrás: <http://real.mtak.hu/115656/1/VARYALBERTJELENTESE.pdf> Utolsó letöltés: 2021. május 4. 14:50

²⁵ Uo. 21. o.

²⁶ Uo. 84. o.

²⁷ Uo. 103. o.

dés aláírásának napján Kiskőrösön? Itt kell megjegyeznünk, hogy természetesen más időpontokban is megjelenhettek, az említett események előtt, vagy akár után is, ilyenről azonban dokumentációval, egyéb forrással nem rendelkezünk. Június 4-én azonban

Dr. Váry Albert (1875-1953)
koronaügyész-helyettes (Internet)

tudjuk, hogy akárcsak számos magyarországi településen, helyben is sor került a béke ellen tiltakozó nagygyűlésre, majd hatodikán a szélsőjobboldali Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) helyi csoportja részéről egy nagyobb taggyűlésre. Vajon ezekre a rendezvényekre érkeztek, és közben került elő a fosztogatás gondolata, amelyet aztán tettek követtek?²⁸

Ez a feltételezés valószínűleg a kortársakban is felmerült, ezért az ÉME helyi vezetői gyorsan igyekeztek árnyalni saját szerepüket a „zsidókérdést” illetően. A kiskőrösi gyűlésen Horváth Károly központi küldött beszédében kiemelte, hogy az ÉME „nem azonosítja magát azokkal a sajnálatos jelenségekkel, amelyek időnként itt-ott észlelhetők,” ők törvényes rendezésben hisznek.²⁹

Az „itt-ott időnként észlelhető jelenségek”, kifejezésben nem nehéz felfedezni az elkenés

szándékát, annál is inkább, mivel a különítmények parancsnokai, tagjai sok esetben ÉME tagok is voltak egyben, valamint az ÉME ekkortájt még nem ’csupán’ szélsőjobboldali társadalmi egyesületként működött, voltak például saját milíciái is. A Váry Albert által benyújtott tervezet rendeletté válása után nem sokkal viszont fél század gyalogos és fél század huszár érkezett Kiskőrösre és a környékre „rendet csinálni” (annak idején Héjjas is ebből a ’célból’ jött Kecskemétre), ezért szükség volt egy némileg bővebb magyarázatra is. „Az ÉME mindenkor távol állott azoktól a rendbontó kísérletektől és atrocitásoktól, melyek Pestvármegye alsó részének lakosságát huzamosabb idő óta izgalomban tartják. Az Egyesület ezekkel a törvényellenes cselekedetekkel sohasem azonosította magát, ellenkezőleg, azokat mindig perhorreskálta [értsd: kárhóztat].” A katonaság érkezésével kapcsolatban ekkor már egyértelműen fogalmazott a helyi sajtó újságírója, az ok a Héjjas-különítmény tevékenysége volt. Sajátosan, de kifejezte a konszolidáció igényét is, amelyre azonban még néhány évet várnia kellett: „[...] ez lesz az igazi és eredményes keresztény-nemzeti kurzus, nem pedig az, amelyet va banque-ra játszó [ti. mindent egy lapra tesz fel] felelőtlen elemek furkósbottal akartak a hazájáért és hitéért élni-halni kész, de a békességes munka után sóvárgó keresztény magyar nép fejébe verni.”³⁰

Egyelőre nem így történt, az ügyészt, mint fentebb említettük, október hónapban felmentették, egy időre a háttérbe szorult. Amikor azonban az ÉME és a Héjjas Iván milicistái 1921. augusztus 16-án Solton meggyilkolták Léderer Adolf zsidó kereskedőt, a közvélemény és a sajtó is újra erélyesen követelte a bűnösök felelősségre vonását. Bethlen István, az új miniszterelnök végül a nemzetgyűlésben is bejelentette, hogy a solti gyilkosság tettesének felderítésével Váry Albertet bízza meg. Emellett bejelentette azt is, hogy az 1919-1921-ben a Duna-Tisza közén elkövetett erőszakoskodások, elhurcolások, rablások, gyilkosságok és zsidóüldözések eseményeinek kinyomozására szintén Váryt küldi ki az Alföldre jelentős karhatalmi kísérettel.³¹

A nyomozást vezető ügyész valószínűleg a kezdetektől tisztában volt a dolog ’kényes’ mivoltával, ezért csupán azokban az ügyekben indította meg az alaposabb vizsgálatot, ahol úgy látta, a politikai indíttatás helyett képes bizonyítani az anyagi haszonszerzést, mint elsődleges motivációt. Ezek pedig az

izsáki, a lajosmizsei, és a solti gyilkosságok voltak. Újabb vizsgálódásait az egy évvel korábbiakhoz hasonlóan nem sokáig folytathatta. Horthy november 3-i amnesztia-rendeletében megkegyelmezett az 1918-20 között szélsőbal és szélsőjobboldali politikai bűnökért elítélteknek. A súlyosabb büntetésre ítéltre, valamint a felbujtókra és a vezetőkre ez elvileg nem vonatkozott, azonban a gyilkosságokkal kapcsolatban Héjjas Iván neve mindössze egyetlen vallomásban merült fel. Az ellenforradalomban résztvevők is kegyelemben részesültek, amennyiben bűnüket „a magyar faj és a nemzeti eszme ellen elkövetett cselekmények által fölkeltett közkelkeseredés és menthető fölháborodás hatása alatt abban a téves meggyőződésben követték el, hogy cselekményükkel a magyar faj és nemzeti eszme érdekeit szolgálják.” Akárcsak számos különítményest, a kiskőrösi atrocitások felelőseit is ennek alapján mentették fel. Váry megpróbálta legalább szimbolikusan befejezni a nyomozást, hasonló cél lebegett a szeme előtt, mint a vörösterroresetében, miszerint az áldozatokról és a felelősökről adattárat készít. Még a vizsgálat befejezése előtt újból elmozdították, az ügy előbb korábbi helyetteséhez, majd a katonai hatóságokhoz került, akik aztán megszüntették a további vizsgálódást.³²

A Héjjas-különítmény 1921-22-es feloszlását követően tehát valódi felelősségre vonásra nem került sor, mindössze néhány főt ítélték el, jellemzően pár éves börtönbüntetésre. Sőt Héjjas Iván 1927 és 1931 között Gömbös Gyula Fajvédő Pártjának színeiben a kunszentmiklósi választókerület országgyűlési képviselője lett, diplomát is szerzett, könyvet írt. 1938-ban újra aktivizálta magát, ismét csatlakozott a Rongyos Gárdához, részt vett Kárpátalja visszacsatolásában. A második világháború végén nyugatra menekült, a halál végül Spanyolországban, Vigoban érte 1950-ben. A háborút követően Héjjas és társai ellen népbírósi tárgyalás folyt, amelynek végén a fő bűnösökre távollétükben mondták ki a halálos ítéletet. Itt tanúként az idős Váry Albertet is meghallgatták, aki a vizsgálat felfüggesztése ellenére 1922-ben összefoglaló jelentést készített. A vezetők közül egyedül Francia Kiss Mihályt fogták el 1957-ben az orgoványi pusztán, ahol addig hamis személyazonossággal bujkált, rajta 1957. augusztus 13-án végrehajtották az ítéletet.³³

Turán István

²⁸ Kiskőrösi Hírlap, 1920. június 13. 2-3. o.

²⁹ Uo. 2. o.

³⁰ Kiskőrösi Hírlap, 1920. június 20. 3. o.

³¹ Váry Albert jelentése, 22. o.

³² Uo. 27-28. o.

³³ Kántás Balázs i. m. 66. o. 71, ill. 77. o.

Kiskőrösi katonák szovjet hadifogságban

(Első rész)

A második világháború alatt több százezer magyar katona vagy polgári személy esett szovjet fogságba, akik jellemzően az 1939 és 1953 között működött (G)UPVI, vagyis a Hadifogoly- és Internáltügyi (Fő)Parancsnokság felügyelete alá tartozó táborrendszerbe kerültek. Ez az önálló központi szerv az NKVD (majd később MVD), azaz a Belügyi Népbiztosság (a Belügyminisztérium megfelelője) alá tartozott, de sem intézményileg, sem személyileg nem kapcsolódott a szintén az NKVD alá tartozó GULAG, vagyis a Javító munka-táborok Főparancsnokságához.

Az újonnan érkezett hadifoglyokat haldéktalanul regisztrálni kellett a tábor erre rendszeresített könyvébe, majd minden egyes személyről külön kérdőívet és nyilvántartási kartont töltöttek ki két példányban. A nyilvántartásba vétel után minden egyes személyt kihallgattak, amelyről ún. kihallgatási ívet töltöttek ki. Az ív alapján került kitöltésre a 2. számú kartotéklap, amelyből az egyik példányt fel kellett terjeszteni (G)UPVI-nak. A hadifoglyok és internáltak számáról szóló NKVD-s összesítések ezek alapján készültek. 2020-ban ezeket a kartotékokat adta át Oroszország a magyar hivatalos szerveknek, több mint hatszázezer személy adataival. Ezek között természetesen több átfedés is található. A kiskőrösiek adatait keresve ugyanannak a személynek több céduláját is megtaláltuk.

1945. augusztus 22-én Vorosilov marsall, a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZE) elnöke hivatalosan kijelentette „a Szovjetunió kormányának azt az elhatározását, hogy az összes magyar hadifoglyot szabadon bocsátják.”¹

Már az Ideiglenes Nemzeti Kormány is tett lépéseket a magyar hadifoglyok hazaszállítása ügyében. 1945-ben dálnoki Miklós Béla miniszterelnök Millok Sándor miniszterelnökségi államtitkárt nevezte ki a hadifoglyok és deportáltak hazaszállítása ügyeinek kormánybiztosává. Millok államtitkár helyettese a kormánybiztosságban Tömpe András rendőrezredes, a Politikai Rendészeti Osztály Vidéki Főkapitányságának későbbi vezetője lett. Millok (Molnár) szociáldemokrata politikusként korábban megjárta a mauthauseni koncentrációs tábor is, így többé-kevésbé tisztában lehetett a hadifoglyok helyzetével. Az elképzelés szerint valamennyi minisztérium közreműködésére szükség lesz ebben

a rendkívüli fontosságú ügyben és ezeket az intézkedéseket koordinálnia kell majd a kormánybiztosságnak, amelyben minden minisztérium küld egy biztost.

A hadifoglyok és deportáltak hazaszállításánál azt az eljárást tervezték, hogy a visszatérőknek bizonyos politikai szűrőn kell keresztülmenniük. Ennek az intézése lett volna Tömpe feladata.

békeokmányt, amelyben a hadifoglyokra vonatkozó rendelkezéseket a III. részben, azaz a 'Katonai és légügyi rendelkezések' 21. cikkelyében a következőképpen fektették le: „1. A magyar hadifoglyok, mihelyt lehetséges, hazaszállítandók a hadifoglyokat visszatartó egyes Hatalmak és Magyarország között erre vonatkozólag kötött megállapodások szerint. 2. Mindennemű költséget, beleértve

A fokszanyi hadifoglytábor légifelvétele (Internet)

A szelektálás után a hadifoglyokat átadják a honvédelmi minisztériumnak, leszerelése után pedig a Népjóléti Minisztérium gondoskodik majd a polgári életbe való visszavezetésükről.²

1946 áprilisában Nagy Ferenc miniszterelnök felvetette a magyar hadifoglyok hazahozatalának ügyét, de biztató szavakon kívül mást nem kapott. Annak ellenére, hogy nem került pont az ügy végére, már 1945 végén a magyar hadifoglyok kisebb csoportjait szabadon engedték, s a MÁV segítségével hazaszállították őket. A Gyöngyösi János külügyminiszter vezette béke delegáció az 1946-ban megnyílt párizsi békekonferencián felvetette a Szövetséges Hatalmak őrzetében lévő magyar hadifoglyok szabadon bocsátását, illetve hazaszállítását. 1947. február 10-én írta alá a magyar küldöttség Párizsban a

hazaszállításban lévő magyar hadifoglyok fenntartási költségeit az egyes gyülekezőpontoktól, amelyeket az érdekelt Szövetséges vagy Társult Hatalom kormánya állapít meg, a magyar területre való belépés pontjáiig, a magyar kormány visel.³

A kisgazdapárti Nagy Ferenc vezette magyar kormány a Külügyminisztérium Hadifogly Osztályának kezdeményezésére tárcaközi bizottságot hozott létre az államközi egyezmény, valamint a hadifoglyok tömeges hazaszállításának és fogadásának előkészítésére. A bizottság vezető szerve az ügy külpolitikai jellegénél fogva a Külügyminisztérium lett. A bizottság munkájában részt vettek még a Honvédelmi Minisztérium, a Népjóléti Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Pénzügyminisztérium, a Közlekedésügyi Minisztérium, a Magyar Államvasutak és a

¹ Bognár Zalán: Az elmaradt szovjet-magyar hadifogly egyezmény. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 2000/4. sz.

² *Világ*, 1945. szeptember 2.

³ 1947. évi XVIII. törvénycikk a Párizsban megkötött békeszerződés. Forrás: <https://net.jogtar.hu>

Magyar Vöröskereszt munkatársai. 1947-ben kötötték meg a szovjet-magyar hadifogoly egyezményt.

A szovjet hatóságok Moldova és Havasalföld határán lévő Foksányban hoztak létre egy átmeneti tábor, ahova beérkeztek a Szovjetunió különböző táboraiból a volt hadifoglyok. Itt szétválogatták őket és onnan irányították a különböző államokban lévő lakhelyeikre. A Foksányban lévő tábor 1947 februárjában a Népjóléti Minisztérium küldöttsége is felkereste. 1947 augusztusában Szabad Nép tudósítót is küldhetett ki a foksányi táborba., aki talán a kelletnél is pozitívabban festette le a gyűjtőtábor: „Bukaresttől gyorsmotorvonaton 3 óra Foksányi a legnagyobb hadifogoly gyűjtőállomás. Száz-ezrek ismerik ezt a nevet Magyarországon. A tábor a csinos és tiszta 50.000 lakosú várostól 4 kilométernyire van. A kormány kiküldöttével utaztunk tárgyalni a tábor parancsnokával az első foksányi hadifogoly hazatérő vonat indításáról. Gépkocsin megyünk. Pár perc múlva feltűnik a hatalmas tábor kőépitményeivel, bankjaival, zöldellő fáktól keretézve. Aki félelmetes, elhanyagolt és rideg tábor-képet várt, csalódott. Ha nem volna drótsövény körülötte (hiába, fogolytábor az fogolytábor), azt hinné

ballpályát.⁴ A küldöttség találkozott Levickij mérnök-őrnaggyal, a tábor vezetőjével is, aki tájékoztatta őket a tábor élelmezési, egészségügyi helyzetéről. Az újságíró elbeszélgethetett a hadifoglyokkal, köztük a kiskőrösi Sipiczki Jánossal is.

Foksányból román vonatokkal szállították a volt hadifoglyokat Kolozsváron keresztül, Záhonyig (vagy Biharkeresztesig), onnan a MÁV szállította őket tovább. A Szovjetunióból hazaérkező, Záhonymál átadott magyar hadifoglyok gondozásáról, orvosi ellátásáról, étkeztetéséről, nyilvántartásba vételéről és leszereléséről Debrecenben a Népjóléti Minisztérium Debreceni Hadigondozói Kirendeltsége, a Magyar Vöröskereszt Hadifogoly Szolgálata és a Honvédelmi Minisztérium 4. honvéd kerületi parancsnoksága gondoskodott.

A szovjet hatóságok Máramaroszigeten egy másik gyűjtőtábor is kialakítottak. Az innen érkező vonatok általában Biharkeresztesnél léptek magyar földre. A volt hadifoglyok fogadására Debrecenben alakítottak ki egy nagy tábor. Itt működött 1945 és 1950 között Hadifogoly Átvevő Bizottság és Fertőtlenítő Intézet, amelynek fő feladata az volt, hogy a GULAG-ról hazatérő polgári

niszteri titkárt, Nagy Lajos szociális előadót és Szász Ferenc vezérőrnagyot bízták meg. A beérkező hadifoglyok számára biztosítani kellett az azonnali ismételt fertőtlenítést, a tiszta ruhát, az orvosi vizsgálatokat és a nyilvántartásba vételt, a hadifogoly-igazolványok kiadását és segélyek kiosztását, továbbá átmeneti szállást.⁵

1947 júniusának elején érkezett meg az első nagyobb számú volt hadifoglyot szállító szerelvény Debrecenbe. Az eseményről így tudósított a Kecskeméti Lapok újságírója: „Tegnap befutott Debrecenbe az első hadifogoly szerelvény, amely 690 magyar hadifoglyot hozott magával. Ezek között 12 munkaszolgálatos és 24 polgári személy van, a többiek katonák. Kecskeméti a hazatértek között mindössze 2. Gábor János és Schnell Károly. A környékbeliek közül a következők tértek haza: Szegő István (Kiskunfélegyháza), Schnell János (Soltvadkert), Gáspár János (Kiskőrös) és Őszi János (Kiskunfélegyháza). A hadifoglyok Máramaroszigeten át jöttek haza és elmondják, hogy ott mintegy 2000 magyar hadifogly várja a hazaszállítást. - Újabb szerelvények a magyar határi még nem érték el, de érkezésük minden percben várható.

Az ünnepélyes fogadtatás a Pavillon laktanya előtt volt. Budapestről különvonaton Debrecenbe érkezett erre az alkalomra Molnár Erik dr. népjóléti miniszter és Rajk Lászlóné, a belügyminiszter hitvese, a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének elnöke. A laktanya előtt 15.000 főnyi közönség gyűlt össze az ünnepélyes fogadtatásra. A hadifoglyok jó ruházatban és egészségileg kielégítő állapotban tértek haza. Ahol a hadifoglyok elvonultak a városon keresztül, a lakosság mindenütt sorfalat állt és virágokat dobált a hazatérők lábai elé. A hadifoglyok könnyeztek a meghatottságtól, különösen akkor, mikor felcsendültek a Himnusz hangjai.⁶ A Kis Újság így írt: „Valamennyi debreceni gyár szirénája megszólalt, hogy a magyar munkásság üdvözlését fejezze ki a hazatérő hadifoglyoknak. A laktanya előtt a hadifoglyok felsorakoztak és katonazenekar kíséretével elvonultak a laktanya elé felállított tribün elé, ahol hivatalosan üdvözölték őket. A kormány nevében Molnár Erik népjóléti miniszter köszöntötte a hadifoglyokat, egyúttal bejelentette, a kormány gondoskodni fog arról, hogy valamennyi hazatérő hadifogly elfoglalhassa helyét, a termelő munkában. Rajk Lászlóné üdvözlő szavai után Felföldi László vezető válaszolt a hazatért hadifoglyok nevében, akik között ezután kiosztották a Vöröskereszt ajándécsomagjait.

A hazatérő hadifoglyokat fertőtlenítés után orvosi vizsgálat alá veszik, majd kiosztják köztük a hadifogoly-igazolványt és ad ingy-

Távozó hadifogoly szerelvény (Internet)

az ember, hogy egy nagy majorsághoz közeledik. Már messziről látjuk, hogy a tábor szabad területei virággyákká és veteményes kertekké alakultak át. [...] Mikor a mi oszlopunk megérkezett ide az állomásra, kivonult elénk a tábor hadifoglyokból álló 80 tagú zenekara, így jöttünk be ide. Na, most már nem soká otthon leszünk – mondtam a többieknek. [...] A tábor tiszta vörös homokkal simított útjai megtelnek. A hírre, hogy itt a bizottság, nyüzsgő a tábor. Közben alkalmunk van megtekinteni a tábor hatalmas szabadtéri színpadát és a fut-

személyeket és hadifoglyokat először regisztrálják, egészségügyi helyzetüket felmérjék. 1946-ban a gazdaságilag teljesen kimerült országba a hazatérő magyar hadifoglyok részére az élelmezés megszervezése, a hadifoglytáborok ellátása és a hadigondozás kiépítése óriási erőfeszítéseket követelt a különösen nehéz helyzetben levő magyar kormánytól. A debreceni átadó-átvevő állomáson a hazatérő hadifoglyok átvételével dr. Vadász Sándor szociális felügyelőt, dr. Major Pál szociális titkárt, Szendrő László mi-

⁴ Szabad Nép, 1947. június 15.

⁵ Gerhardt Éva: Adalékok a magyar hadifogoly kérdés alakulásáról a II. világháború után. In: Levéltári szemle 1993/2. sz.

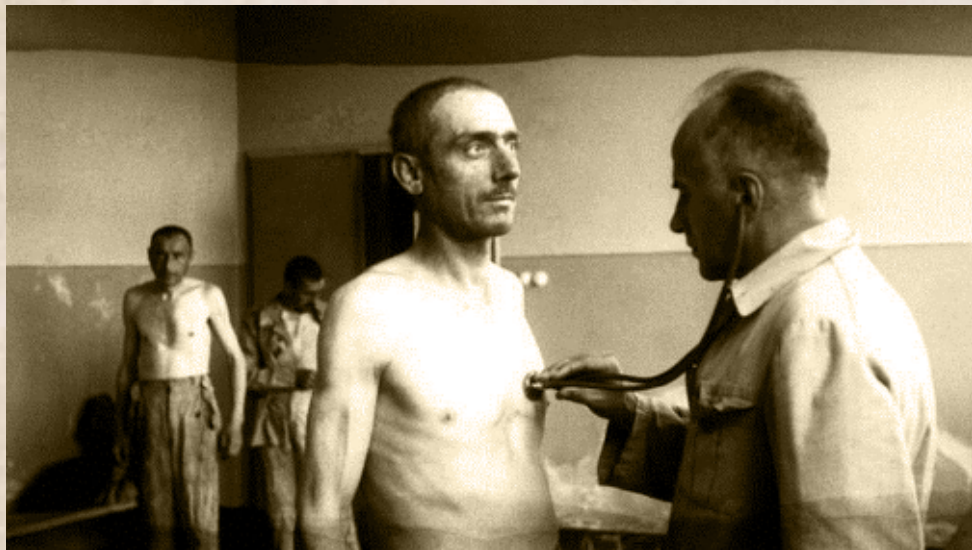
⁶ Kecskeméti Lapok, 1947. június 7.

nes hazautazásra szolgáló utalványt. A Népjóléti Minisztérium a hadifoglyok egészségügyi megvizsgálása végett már napokkal előbb két modern röntgen-gépet bocsátott a debreceni álvéőállomás céljaira. A beteg hadifoglyok rendszeres gyógykezelést kapnak. Az első hadifogly-szállítmányban hétszáz magyar hadifogly érkezett

Debrecenbe. A hazatért hadifoglyok elmondották hozzátartozóiknak, hogy a Kárpátok átlépésétől kezdve mindenütt a legmelegebb szeretettel fogadta őket a lakosság és a batyuban odavitt élelmiszerek tömegét osztotta ki közöttük.

„minden hazaérkezett hadifogly az eddigi 5 forint helyett 20 forint gyorssegélyt kap. A hadifoglyok részére eddig folyósított 10-100 forintos egyszeri segélyek összegét 20-200 forintra emelték. A népjóléti miniszter 1000-2000 forintra terjedő önállósítási kölcsönt – elsősorban a csökkent munkaképességűeknek – akik a mezőgazdaságban, iparban, vagy kereskedelemben önálló megélhetést keresnek.

Az egyszeri segélyek folyósítása iránti kérelmeket vidéken községekben és városokban a szociálpolitikai bizottsághoz, törvényhatósági városokban pedig a városi szociálpolitikai tanácshoz kell benyújtani. A hadifoglyok részére

Egészségügyi vizsgálaton áteső volt hadifoglyok 1946-ban (Internet)

Az első szerelvényel megérkezett hadifoglyokat rövid debreceni tartózkodásuk után minden késlekedés nélkül beosztották külön vonalakra, hogy mielőbb eljuthassanak családtagjaikhoz.⁷

Az újságok, köztük a Kecskeméti Hírek rendszeresen közölt cikkeket címlapon a hazatérő volt hadifoglyokról. A Hadifogly Híradó is rendszeresen küldött jelentéseket az aktuális helyzetről. Az érkező hadifoglyoknak minden intézmény és szervezet segítségükre sietett. A közlekedésügyi miniszter utasította a posta vezetését, hogy a hazatérőknek a két magyar hadifogly gyűjtőállomáson, Debrecenben és Siófokon 75 százalékos távirati díjkedvezményt adjon. Ezzel a kedvezménnyel a hazatérő hadifoglyok minden anyagi megterhelés nélkül értesíteni tudják hozzátartozóikkal.⁸ 1947 augusztusában a kormány elfogadta a népjóléti miniszter előterjesztését, amely szerint:

folyósítandó segélyek mértékét végső fokon egy bizottság dönti el.⁹ Az ellátás javításának érdekében a kormány a debreceni hadifogly átvevő állomás részére 30 tonna amerikai lisztet küldött. Ebből már tudtak az alapvető élelmiszereken kívül tésztát és süteményt is készíteni.¹⁰ 1947 júliusában a Népjóléti Minisztérium felhívást küldött a földművesekhez, amelyben „egy marék búzát kér a hadifogságból hazatérő véreinknek. Felszólította a gazdatársadalmat, siessen a nehéz sorban élő volt hadifoglyok segítségére és adjon mindenki egy marék búzát. A gazdatársadalom bizonyára megérti a kérő szót. Nemes adakozásuk sokezer hadifoglyt segít majd hozzá, hogy végre legyen friss, jóízű kenyere. Búzát azonban csak azok adhatnak, akiknek van. A falvak társadalmának. A felhívás azonban nemcsak hozzájuk szól, hanem a városiakéhoz. Siessenek ők is a fogságból hazatértek segítségére. Adakozzék ki-ki tehetsége szerint.

Erre már példák is vannak. Egymillió cigaretta gyűlt össze a fővárosban a hadifoglyok részére.¹¹

A magyar politikai elit is fontosnak tartotta (még ha különböző okokból is) a debreceni tábor felkeresését. 1947 nyarán Tildy Zoltán köztársasági elnök látogatta meg az átvevőállomást. Az eseményről a Kecskeméti Hírek tudósított. „Az aratóünnep alkalmából ott tartózkodó Tildy Zoltán köztársasági elnök a kora délutáni órákban látogatást tett a Pavillon-laktanyában a hazatért hadifoglyoknál és 10.010 darab cigarettát osztott szét közöttük. Az elnök szívélyesen, elbeszélgetett a hazatért hadifoglyok egyes csoportjaival, köztük a kecskemétiakkal is.¹² Az elnök találkozhatott az éppen ott tartózkodó kiskőrösiekkel: Sipiczki Mihállyal, Kolonusz Lajossal és Benyó Pállal is. 1947-ben Rákosi Máttyás a Népjóléti Minisztérium hadifoglyügyekért felelős munkatársának, Botár Bálintnak kíséretében utazott el vonattal Debrecenbe. Ott ő fogadta az egyik beérkező hadifoglyvonatot, elbeszélgetett a hazatérőkkel. Az eseményről természetesen címlapon számoltak be az újságok.¹³ Később legtöbbször már csak nemzetgyűlési képviselők jelentek meg a szerelvények fogadásán, legtöbbször kisgazdapárti és kommunista politikusok. A hadifoglyvonatok viszonylagos rendszerességgel érkeztek a Debreceni Nagyalomásra. Az érkezők számát nagyban az határozta meg, hogy mennyien gyűltek össze a nagyobb gyűjtőtáborokban. A szerelvényeken katonák, munkaszolgálatosok és polgári személyek vegyesen érkeztek. Egy ilyen szerelvény befutásáról tudósított a Kecskeméti Lapok 1948. július 18-i száma: „Tegnap délután menetrendszerű pontossággal megérkezett Debrecenbe a 26-ik hadifoglyvonat és 1801 magyar hadifoglyt hozott haza a Szovjetunióból. A hazatértek között 115 tiszt volt, 246 altiszt, 1407 légénységi állományú honvéd, 3 munkaszolgálatos és 30 polgári személy. Két nap alatt több mint 3000 hadifoglyt tért haza. A 26-ik vonattal hazaérkezett hadifoglyok zöme, mintegy 1100 személy a 7270/3 borovicsi táborból jött, de sokan érkeztek a 7251/2-11 rosztov-taganrogi, a 7251-es számú központi kórházból Novocserkaszkából, továbbá az 5351, 7126, 7149, 5984, 3780, 7182/8 és a 7430/2 számú táborokból.” Ezzel a vonattal érkezett haza a kiskőrösi Kovács Pál, és Suba István.¹⁴

A hazatérő hadifoglyok gyakran hoztak

⁷ Kis Ujság, 1947. június 7.

⁸ Kis Ujság, 1947. június 10.

⁹ Kecskeméti Hírek, 1947. augusztus 12.

¹⁰ Friss Ujság, 1947. július 5.

¹¹ Friss Ujság, 1947. július 12.

¹² Kecskeméti Lapok, 1947. július 1.

¹³ Néplap, 1947. június 18.

¹⁴ Kecskeméti Lapok, 1948. július 18.

híreket a még fogságban tartottakról. „Ma délben telefonálja Debrecenből a Kecskeméti Lapok tudósítója, hogy a szerdán délután érkezett első hadifoglyonvont hazatérői számos üzenetet hoztak kecskeméti és környéki hozzátartozóik részére. Kuti István és Kothencz József Kiskőrösre üzenik, hogy nemsokára jönnek, de írjanak még címükre. Kuti táborig száma 232-6. Kothencz 7232-7. Mohut György szinten Kiskőrösre üzen, jól van, rövid idő múlva hazajön, táborig száma 7232-7.”¹⁵ „A hazaérkezett hadifoglyok útján üzenetet küldtek: Üzent Kiskőrösre a 7120-8 sz. táborból Mátrai Pál is. Valamennyien jól vannak, egészségesek és a legrövidebb időn belül várják hazaindításukat.”¹⁶ Lucza István a moszkvai 15-ös lágérből üzent haza.¹⁷ 1946-ban üzenetet küldött az odesszai 159/6. sz. táborból: Bacso György, Kiskőrös. Az odesszai 159/15. sz. táborból: Péczeli Antal, Kiskőrös.

Kirov 107. sz. tábor: Izsáki Pál, Kiskőrös.¹⁸ Előfordult olyan is, hogy a fogvatartott levelet küldött haza, amelyet valamelyik újság továbbított a családjának. Így üzent haza Szenohradszki Pál édesapjának a Kolozsvári u. 27. szám alá.¹⁹ „Az alábbi hadifoglyok budapesti és vidéki hozzátartozóiknak levelet írtak. Ezek a levelek Szegeden vannak és mihelyt a postaforgalom megindul, a leveleket továbbítják. Sztraka János, Sztraka Jánosné, Kiskőrös, Kubinyi-u. 23. Kis István, Sztraka Jánosné, Kiskőrös.”²⁰

1947-től már gyakrabban előfordult, hogy a magyar hadifoglyok a moszkvai rádió keresztül üzentek haza. „A moszkvai rádió útján az alábbi magyar hadifoglyok üzenik, hogy egészségesek, jól érzik magukat, szeretettel üdvözlözik hozzátartozóikat és kéri, mielőbb válaszoljanak a következő címre: Moszkva, Vöröskereszt postafiók 58/2: Sipitzki Mihály. Kiskőrös Dinnyésdülő. Horváth István, Kiskőrös, Nánay u. 106.”²¹

Az itthoniak minden eszközt felhasználtak, hogy valamilyen hírt kapjanak eltűnt családtagjukról. „Fogságból hazatért bajtársak! Ki tud róla? Pálinkás János 202/88, szabó, kiskőrösi lakos eltűnt 1943. január hó 17-én Nikolajevkán. Aki tud róla, kérem értesítse feleségét, Pálinkás Jánosné, Kiskőrös, Deák Ferenc utca 2.”²² „Keresem fiamat, – Markó György örvezetőt, 1920-ban született Kiskőrösön. mint cipészsegéd Kecskeméten Vég-

cipésznél dolgozott. Kecskeméten vonult be a 7. gyalogezredbe 1942-ben és eltűnt a Don-kanyarban 1943 januárjában. Kérem azokat a hazatért hadifoglyokat, akik bármit tudnak róla, értesítsék Markó Györgyöt, Kiskőrös, Ady Endre utca 25. 7342.”²³

A hazatért hadifoglyok többnyire nehezen illeszkedtek be a mindennapi polgári életbe. Sokan betegen tértek haza, s közülük többen meghaltak az 1950-es években. Néhányuknak még a családi életbe való visszailleszkedés is nehéznek bizonyult. Az anyakönyvi adatokból kimutatható, hogy közülük többen elváltak a haza érkezésük évében.²⁴ A volt hadifoglyok nem szívesen beszéltek az átélt élményeikről. Azonban néha felbukkan egy-egy morzsa a visszaemlékezésekben. Egy memoárban előkerült a délvidéki Gomboson született, majd Kiskőrösön tanító Molnár Leó neve is. „Az armaviri táborban hatalmas fürdő- és fertőtlenítő épület állt, valamikor szeszgyár lehetett. A Kaukázusig egykor az egész Orlov herceg birtoka volt. Nagyon szép falusi kúriában rendezték be a táborparancsnokságot. A táborban 66 földbe vajt bunker állt. Még saját vízművel is rendelkezett. Körülbelül 200 méterre folyt a Kubán. Maga a tábor pedig magaslaton épült.

A Kubánból nyomták fel a vizet egy nagy tartályba. A sztálingrádi csata után hozták

ide a foglyokat, de aztán ilyen átmeneti, feljavító táborra vált. Egy bunkerben harmincöt-harminchatan laktunk. Középen állt egy téglatűzhely.

Itt aztán tényleg mindenféle nemzetiség élt, még spanyolok is. A lágérből kiközvezett utcák vezettek a gyönyörűen gondozott parkokban. A nullás kategóriájúak itt másfél-két óra belső táborig munkát végeztek. Léteztek aztán invalidusok, azaz rokkantak is. Minden bunkernek volt egy főnöke. Ő felelt azért, hogy az emberek kimenjenek sorakozónál a bunkerből. Mindegyik felírta krétával egy nagy táblára a létszámot. A mi bunkerfőnökünk egy öreg pedagógus, Leó (Molnár), Kiskőrös környékéről származott. S mivel több volt a rokkant, mint a bunker, két külön invalidusbunkert is szerveztek. Mi, akik kijárkáltunk dolgozni, onnan fogadtunk egy culáger Leó mellé. Mindenki csak Plantonnak hívta. Albertirsán csendőr volt, de valahogy sikerült eltussolnia. Egyik karját ellőtték és elég rossz bőrben volt. Naponta ki kellett teregetnie a vékonyka szalmaszakokat és pokrócokat a bunker füves oldalára szellőzni, napozni. Ő ment a főnökkel a reggeliért és a vacsoraért. Az ebédet, mivel kinn dolgoztunk a kertészetben, kihozták oda.”²⁵

Bella Tibor Zoltán

Rákosi Mátyás az MKP főtitkára fogadja a hazatért hadifoglyokat (Internet)

¹⁵ Kecskeméti Lapok, 1947. június 7.

¹⁶ Kecskeméti Lapok, 1947. június 27.

¹⁷ Kecskeméti Lapok, 1947. július 4.

¹⁸ Uj Szó, 1946. augusztus 24.

¹⁹ Uj Szó, 1947. január 1.

²⁰ Népszava, 1945. február 8.

²¹ Uj Szó, 1947. január 17.

²² Népszava, 1946. szeptember 8.

²³ Kecskeméti Lapok, 1947. augusztus 31.

²⁴ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

²⁵ Kisalföld, 1992. július 23.

A kiskőrösi gettóról

„Kiskőrös, Kecel és Soltvadkert. Zsidók lakhelyének kijelölése ügyében, mivel a zsidók kijelölt helyre beköltöztek, velük szemben az alábbi korlátozó intézkedések megtételére hívom fel a Csendőrörsöket és az Előjáróságokat. [...] 2./ A gettóba ki és bejárni nem szabad. Csak egy kocsi és gyalog bejáró lehetséges. A többi kapuk és ajtók lezárandók. Ki és bejáráshely megjelölendő. 3./ Az utcára nyíló ablakok alsó szárnyai belülről vastagon bemészelenedők, és csak szellőzésre az ablakok felső szárnyai nyithatók ki. [...] 6./ A piacra Kiskőrösön kettő tanácsvezető, vagy egy férfi és egy nő mehet ki, 4 kísérővel, de a kísérő a piactér egy félreeső helyén tartózkodik és a kettő bevásárló által összehordandó árukat tanácsbeli vezetésével hazahordani (sic!). Az úton és a gettósorokban haladhatnak, és nem állhatnak meg beszélgetés és egyéb ürügy alatt. [...] 8./ A „gettótanács” Kiskőrösön és Soltvadkertben 3-3, Kecelen pedig legfeljebb 2-2 személyből állhat arra az esetre, ha kint a hatóságok előtt, vagy a gettón kívül kell megjeleni. A gettóba többen is lehetnek. [...] 10./ Kiskőrösön a gettóba vezető utcák a kiadott deszkával elkerítendők.”

/Részlet a kiskőrösi járási főszolgabíró által kiadott 3801/1944. kig. számú rendeletből/

Április 16-a 2000 óta a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja. Ebből az alkalomból szeretnénk bemutatni az alábbi történetet, amelyben megelevenednek előttünk azok a vészterhes napok, s magunk előtt láthatjuk a helyi zsidóság elpusztításának egy epizódját, és a jórészt a mai Petőfi Általános Iskola területén felállított kiskőrösi gettót.

Az elbeszélő túlélő Nagy Sándorné (sz. Dobó Zsuzsanna) 1980-ban osztotta meg emlékeit elődünkkel, Dulai Andrással, aki magnószalagon rögzítette az elmondottakat. Az interjúrészletet kivonatos formában adom közre.

„Az internálások [=rendőri őrizet alá helyezés] már a '40-es évek elején elkezdődtek. [...] [1944] március 19-ét, a németek bevonulását követően, akik még itthon voltak, köztük az édesapám [Dobó Jenő] is, összeszedték és a sátoraljajúhelyi internálótáborba szállították. Ő többet nem is tért vissza, Auschwitzba került, de ezt csak később tudtuk meg.

A kis kézimunkaüzletünket bezárták, akkor már sárga csillagot kellett hordani, korlátozva volt, hogy mikor mehettünk ki az utcára, de még a saját házunkban, az Attila utca 3. szám alatt lakhattunk. Aztán levélben illetve kido- bolással is a tudunkra adták, hogy minden [zsidó] szedje össze a dolgait, mert hamaro-

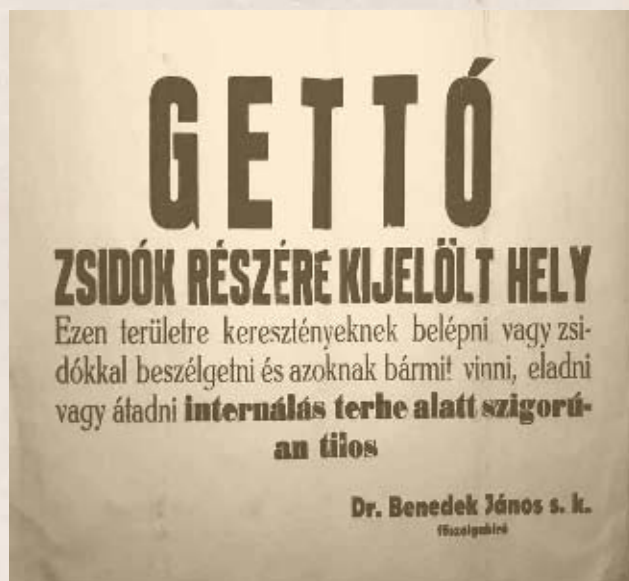
san sor kerül a gettó felállítására és az odaköltözésre.

Április közepén került rá sor. A zsidó templom körzetében volt ez a rész, egy körülde- szkázott területre kellett költöz- nünk. A Dobozy utca, Báthory utca, Szarvas utca, és valamed- dig az Okolicsányi utca volt le- zárvva. A zsidóságot ott néhány házba összehűfolták [Zsuzsanna testvére, Magdolna kb. 30 házra emlékezett]. Ez csak át- meneti szállás volt, 50 kilós cso- magot, néhány bútort, fekvőhe- lyet vihettünk magunkkal. Egy hónapot töltöttünk a gettóban. Külső segítséget azért kaptunk, voltak, akik kimehettek, illetve a barátaink, akik már akkor is azok voltak és most is azok, ők bejuttattak élelmet, találkoztunk esténként a palánknál, és beszélgetni is tudtunk.

Három-négyszázan biztos bent voltunk, sok családot behoztak a járásból is. A gettónak volt külön őrsége, de nem tudnám már megmondani, hogy mindannyian csendőrök voltak-e, vagy volt köztük civil is. Azt még meg szeretném említeni, hogy volt egy csen- dőr, itt él ma is Kiskőrösön, azt hiszem, Bálint Lászlónak hívják, a konzervgyárban dolgozik, aki nagyon humanusan bánt velünk. Mikor a húgossal hazajöttünk '45-ben, ki is álltunk érte az igazoló bizottság előtt. [...]

Mielőtt Kecskemétre szállítottak volna minket, előtte való nap a templomba és a templomudvarba tereltek sokakat és itt bi- zony elég csúnya dolgok történtek. Egy nyilas orvos volt ezzel a feladattal megbízva, nem akarom a nevét mondani, mert hát olyan hí- rek terjedtek, hogy a zsidó nők az aranyakat „olyan” helyre rejtik, és ezt az orvosnak meg kellett vizsgálnia. Ezen a tortúrán átesett minden fiatal lány és asszony. Ebből persze egy szó sem volt igaz, mert én ugyan nem tudom, hogy kinek milyen aranyai voltak, de az biztos, hogy a gettóba már nem hozták be. Valószínűleg másnak is voltak ismerősei, akik eltették ezeket megőrzésre. Nekünk voltak ba- rátaink kint, és ugyan nem aranyakat, de a stafíringunkat például eltették.

Azután egy éjszaka kiszállítottak [a gyalog- menet valójában még nappal indult] minket a vásártérre, összeszedték a vagonokat, be kel- lett szállnunk. Fülöpszállásnál még hozzánk raktak többeket. Két-három nap lehetett, míg Kecskemétre, a téglagyárba értünk, mert csak éjszaka szállítottak minket. Ott már nagyon csúnya dolgok történtek, láttuk a halált, hi- szen volt, hogy naponta vertek agyon embe-

A kiskőrösi gettó deszkapalánkjára ragasztott plakát 1944-ből (PSVK HGy)

reket. Sem élelem, sem tisztálkodási lehetőség nem volt, itt már nagyon sokan voltunk, az egész megyéből hoztak ide embereket. De leg- alább még együtt lehetünk édesanyammal [Dobó Jenőné sz. Halbrorh Teréz], húgom- mal [Dobó Magdolna], és a 14 éves öcsémekkel [Dobó József], aki polgáriba járt volna.

Június végén vagoníroztak be, és vagy egy hétig is vittek, tologattak ide-oda. Később tudtuk meg, hogy voltak, akiket Ausztriába szállítottak munkára, a többiek Auschwitzba kerültek. Nem tudtuk mi ekkor, hogy a ha- lálba visznek minket, annak örültünk, hogy legalább együtt vagyunk. Ezeket a dolgokat nem akarom ecsetelni, bizonyára mindenki látta már filmen is, ezek így történtek. Nem az számított, hogy hányan férték be a vagonba, hanem, hogy mennyi embert bírtak bezűfol- ni. Berácsozott ablakok, étlen-szomjan, vizet nem adtak, a halottakat nem lehetett kirakni. Nyár volt, forróság, el lehet képzelni. Emlék- szem, az ablakon át néztem a Kárpátokat, a Tátrát. Soha nem gondoltam, hogy így fogom látni őket.”

A történet ezt követően Auschwitz-Birke- nauban folytatódott, ahol az ún. szelektálás során az édesanyát és a fiút elválasztották a lányoktól, akik előbb a munkatáborba, majd később Németországba, Berlin mellé kerültek dolgozni. Túléltek, a háború után hazatértek. Az anya minden bizonnyal még a beérkezés napján a gázkamrába került, a fiútestvér ellenben végül dolgozhatott, egé- szen a tábor kiürítéséig, amikor is a többi- ekkal együtt gyalogmenetben indították el nyugatra. Legyengült szervezete nem bírta ki az utat, ott lelte halálát a hóban, megfa- gyott.

Turán István

Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkoztunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutató állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is terítékre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

„[...] – **A népszámlálás adataiból.** Kiskőrös község népszámlálási adatait a községi elöljáróság már nagy részben feldolgozta. Ezek szerint a község lakosságának száma: 12.311, akik közül 9191-en a városban, a többiek pedig a határban elszórtan fekvő tanyaikon laknak. Érdekes, hogy ez idő szerint a község legidősebb lakosa 107 éves. Egy jó egészségnek örvendő öreg néni, Szabadszálási Judit, özv. Csövári Györgyné, aki 1814. november hó 1-én született, s az Öregszőlőkben lakik.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. március 6-i számában/

„[...] – **Próbabál.** A tánciskola első kurzus vizsgája március 12-én szombat este lesz a Szarvas fogadó színháztermében. A próbabál tombolajáték, világposta, serpentin és confetti csatával lesz egybekötve. Az estélyen vendégeket szívesen fogadok. Kezdeté este 7 órakor, vége reggel 4 órakor. Schildmayer Árpád ált. képesített okl. tánctanárr.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. március 13-i számában/

„[...] – **Amerikai ajándék a kiskőrösi baptistáknak.** Az Északamerikai Egyesült Államok déli baptista szövetsége Csonka-Magyarországra 5 waggon férfi és női ruhanevet küldött ajándékba, melyből a magyarországi szétesztó bizottság 90 kiskőrösi lakost részesített. Az amerikai adományért a helybeli baptista gyülekezet ezúton is köszönetet mond az illetékes tényezőknak.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. március 20-i számában/

„[...] – **Fásítás.** A községi elöljáróság a tavasz elérkeztevel a hét folyamán hozzálátott az utakon kiirtott fáknak csemetékkel való pótlásához. A községi kertész vezetése alatt mindenfelé megkezdtek a faültetést. A vasúti állomáshoz vezető kopár gyalogjárók, a vendégfogadó előtti ürestér, sőt, az utcák szegélye is be vannak már ültetve akáccsemetékkel.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. március 27-i számában/

„[...] – **Betörés a Gottlieb malomban.** Gottlieb Ignác kiskőrösi malomtulajdonosnak Kossuth utcai malmában március 28-án virradóra különös betörés történt, melynek tetteit a széles körben megindult nyomozás során még máig sem sikerült a csendőrségnek elfogni. A betörők az ajtóról a lakatot lefeszítették, s behatoltak a malomba. Onnan az összes hajtószijjakat, mintegy 50 ezer korona értékben elvitték, a visszamaradt szijjazatot pedig összevagdosták.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. április 3-i számában/

„[...] – **Bekerítik az ág. ev. temetőt.** A kiskőrösi ev. egyház presbitériuma elhatározta, hogy a temetőt drótkerítéssel veszi körül. De hogy a terv költségei az egyház pénztárát túlságosan ne terheljék, e célra csak a temetői jövedelmeket (fűbér, sírhely megváltás) fogják felhasználni, a híveket pedig adakozásra szólítja fel az egyház vezetősége. Bizony, szegyen mindnyájunkra nézve, hogy a temető ilyen gondozatlan állapotban van. Messze vidéken nem találunk hozzá hasonló, siralmas, elhagyatott állapotban levő temetőt. Az okos és a halottak emléke iránti mélységes kegyeletről tanúskodó eszmét, melyet a helybeli katolikusok rendben tartott temetőjük állandó gondozásával már régebben megvalósítottak, Huszár János presbiter vetette fel.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. április 10-i számában/

„[...] – **Ökördi puszta és a kishaszonbérletek.** Múlt számunkban mi is megemlékeztünk arról, hogy Meskó Zoltán, a kiskőrösi kerület nemzetgyűlési képviselője a kalocsai káptalannál tett lépéseket az iránt, hogy a káptalan tulajdonát képező Ökördi puszta méltányos vételáron a földbirtokreformról alkotott törvény szerint jogosult földigénylők részére engedtesse át. Ebben az ügyben – mint halljuk – a kiskőrösi kishasznóbérletek szervezete válaszmánya most egészen más irányú mozgalmat indított. A válaszmánya ugyanis azt kívánja, hogy a kérdéses puszta gazdálkodásra alkalmas területből a kiskőrösi igényjogosult földműves családok javára kishasznóbérleteket alakítsanak, a

többet pedig, mint közös legelőt hasznosítsák. Az így létesítendő kishasznóbérletekre a mozgalmat vezető kishasznóbérletekre a választmányánál már eddig is több mint 200 igénylő jelentkezett.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. április 17-i számában/

„[...] – **Püspöki látogatás.** Nagy ünnepségek színhelye lesz Kiskőrös május 22-én, amikor a bányai kerület evangélikus püspöke, dr. Raffay Sándor a kiskőrösi és a hozzá tartozó kaskantyúi egyházakat meglátogatja. Kíséretében lesznek dr. Zsigmondy Jenő kerületi felügyelő, dr. Sidemann Frigyes kerületi világi főjegyző, Bezegh Sámuel püspöki titkár, báró Prónay György egyházmegyei felügyelő és Kruttschnitt Antal főesperes. A látogatás célja, hogy az egyház beléletét, az egyház viszonyait, iskoláit közvetlenül is megismerjék. A látogatás tehát 2-3 napra szól. Hasonló püspöki látogatásban Kiskőrösnek 1875-ben volt része. Az ünnepély lefolyásának tervezetét az egyház vezetősége fogja elkészíteni.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1921. április 24-i számában/

„[...] **Áresés.** Ha nem is olyan nagymértékben, mint ahogyan a meggyötört emberi ész kívánná, mégis érezhető az áresés csaknem minden élelmi cikknél. Budapesten úgy az élő marha, valamint zsír, szalonna, hús, rizs, bab, kávé, borsó, lencse, stb. ára napról-napra hanyatlik. Sajnos a kiskőrösi piacon ezt még nem igen érezzük. Itt nem akarnak az eladók tudomást venni az ár hanyatlásáról. Majd a vevők passzív rezisztenciája felvilágosítja őket is, hogy vége már az aranjúzei szép napoknak, s a fák sem nőnek az égig.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. március 6-i számában/

„[...] **Óvodák látogatása Kiskőrösön.** Safáry Irma és Revaló Pálné úrnők, mint az óvoda felügyelőbizottságának tagjai az elmúlt héten meglátogatták a helybeli óvodákat és az ott látottak és tapasztaltak fellett teljes megelégedésüket fejezték ki. Úgy özv. Langer Józsefné, mint Wagner Mariska óvónők a legkényesebb igényeket is kielégítő módon vezetnek, egyik az I. másik a II. számú óvodát. A gyermekek megható ragaszkodással és szeretettel viseltetnek óvónőik iránt, ami az óvónők velük való jó bánásmódjának dicséretes bizonyítéka. Olyan szép magaviseletet tanúsítottak és értelmi fejlődésüknek olyan biztató jeleit adták, hogy az ellenőrzést

gyakorló úrnők ezúton is nyilvánosság előtt elismerésüket és köszönetüket fejezik ki úgy özv. Langer Józsefné, mint Wagner Mariska óvónők iránt.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. március 13-i számában/

„[...] **A március 15-iki ünnepélyt**, amelynek részletes műsorát már a múlt számunkban közöltük, Kiskőrös tanulóifjúsága a város közönségének élénk részvételével igen szép sikerrel tartotta meg. Lapunk szűkre szabott tere nem engedi meg, hogy a műsor egyes számairól külön emlékezzünk meg, csak általánosságban jegyezhetjük föl, hogy a gyermekek és ifjak fiatalos hévvel, de már öntudatos magyar érzéssel elmondott szavalatai, fejlődő zenei érzékkel elénekelt dalai s az ünnepi szónoklatoknak az ünnep mai jelentőségét méltató beszédei ezekben a csüggedéssel fenyegető időkben is bizakodó lelkesedésre tudták emelni a hangulatunkat. A nemzeti ünnepből egyházaink is kivették a részüket. Az evangélikus templomban Blázy Lajos lelkész tartott alkalmi szentbeszédet, a katolikus templomban a reggeli szentmise keretében ünnepelték meg a napot. Mindkét istentiszteleten a tanulóifjúság s a hatóság képviselői is részt vettek.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. március 20-i számában/

„[...] **Búcsú.** A Józsefnapi kiskőrösi búcsút szép napsugaras időben tartották meg. A körmenet a katolikus hívek nagy részvétele mellett folyt le. Régi jóslat, hogy a József napi búcsú esőt hoz, az idén nem vált be, pedig igazán elkelne már egy jó, bőséges tavaszi eső.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. március 27-i számában/

„[...] **Még egy pár utcai lámpát** kérünk, mert az eddig felállított lámpák bizony csak arra jók, hogy jobban lássuk meg a sötétséget. Legalább a vasúthoz vezető főutcán kellene még néhány lámpát fölállítani, hogy az esti vonattal érkezők annyira-amennyire megvilágított úton juthassanak be a városba.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. április 17-i számában/

„[...] **Meskó Zoltán Kiskőrösön.** Kerületünk képviselője folyó hó 16-án este érkezett községünkbe Bottlik József, a nemzetgyűlés alelnöke, dr. Artinger [ti. Oltványi Imre], a Falu-szövetség titkára, és Helf Ignác, a Vasár-

A Falu Országos Földműves Szövetség helyi csoportja a szülőház előtt (PSVK HGY)

napi Ujság tudósítójának kíséretében, hogy a már hetek óta hirdetett, de a zavaros politikai viszonyok miatt elhalasztott beszámolóját megtarthassa. A vendégeket a vasútnál a község és a helybeli földműves és kisgazdapárt vezetői fogadták, s kísérték vendéglátó gazdáikhoz.

A beszámolóra összehívott népgyűlés a hosszúra nyúlott vasárnapi istentiszteletek miatt majdnem a déli órákban kezdődött, zsúfolásig töltötte meg ez alkalommal az érdeklődő választók tömege a színháztermet. Meskó Zoltán választóinak elnézését kérve múltkori elmaradásáért, annak a veszedelmes helyzetnek ismertetésével kezdte beszédét, amelybe az ország IV. Károly húsvéti magyarországi látogatásával [ti. az ún. első királypuccs] kapcsolatban jutott. Éles szavakkal ítélte el azoknak a felelőtlen és lelkiismeretlen embereknek a meggondolatlanságát, kik a királyt a húsvéti útra rábeszéltek, s a hallgatóság élénk tetszése mellett fejtette ki pártja, s az ő ismeretes álláspontját a királyság kérdésében. Majd a Teleki-kormány lemondása s az új Bethlen-kabinet megalakításának körülményeit említve ismertette azokat a követeléseket, melyeket pártja az új kormányval szemben támaszt. [...] Végezetül rámutatott a falu összetartásának és az együttműködésének nagy fontosságára, lelkes szavakkal hívta fel a jelenlevőket a Falu-szövetségben való tömörülésre.

A képviselő zárószavai nyomán kelt éljenzés lecsillapulta után Bottlik József szólott a választókhöz. [...] Az utóbbi hetekben a pénzértékének emelkedése s a határzár miatt az élőállatok árában beállott zuhanás nyomán előállott helyzetet ismertetve követelte a gabona szabadforgalmának visszaállítását s a

szabad kereskedelem kifejlődését gátló intézkedések megszüntetését. [...]

A népgyűlést a szokásos társas ebéd követte a Szarvasban, hol több felköszöntő hangzott el az illusztris vendégekre.

Délután fél 3 órakor volt a Falu-szövetség helyi szervező bizottságának alakuló gyűlése a község háza tanácstermében, ahol Meskó Zoltán, mint a szövetség ügyvezető elnöke ismertette a szövetség célját és működésének jelentőségét. Többek hozzászólása után megalakították a szervező nagybizottságot, melynek feladata lesz az előmunkálatok befejezése és kellő számú taggyűjtés után a szövetség helyi csoportjának végleges megalakítása a tisztikar megválasztásával. A vendégek a hajnali vonattal utaztak vissza a fővárosba.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. április 24-i számában/

„[...] **Rossz szokás**, amiről a hatóság le szoktathatná a kanász urat, hogy állandóan a római katolikus templom előtti téren van reggelenként a sertések és a kecskék 'összpontosítása' mindaddig, amíg a kanásznak a színhelyre méltóztatik megérkezni. Ez a megjelenés a kanász úr hangulatától függ, ha édes volt az álma: később jön, ha azonban nyugtalanul aludt, korábban. Addig pedig a vezérre váró disznók az egész templom környékét felturkálják az ideges várakozásban. Talán meg lehetne 'kérni' a kanász urat, hogy csapatát, valahol más helyen összpontosítaná, ami kényelmi szempontból neki is jobban megfelelne, meg az idegesen turkáló csürhének is.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1921. április 24-i számában/

